

**Fakulta právnická
Západočeské univerzity v Plzni**
katedra trestního práva

NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Plzeň, 2014

Adéla Jungrová

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně s využitím pramenů, které jsou v textu řádně vyznačeny a uvedeny v závěrečném seznamu použité literatury.

V Plzni dne 20. března 2014

.....

Obsah

1. Úvod	1
2. Odklony v trestním řízení	4
2.1 Koncepce restorativní justice	4
2.2 Jednotlivé odklony v českém trestním řízení	10
3. Narovnání v českém trestním řízení	21
3.1 Podmínky schválení narovnání	24
3.2 Rozhodnutí o narovnání	29
3.3 Narovnání v komparaci s podmíněným zastavením trestního stíhání	31
3.4 Role Probační a mediační služby v řízení o narovnání	39
3.5 Mediace	42
4. Srovnání s německou a slovenskou právní úpravou	50
4.1 Täter-Opfer-Ausgleich	50
4.2 Zmier	55
5. Závěr	61
Seznam použité literatury	
Resumé	
Summary	

1. Úvod

Tématem mé diplomové práce je rozbor institutu narovnání, a to v kontextu s dalšími obdobnými alternativními způsoby vyřízení trestních věcí

Narovnání představuje jeden ze zvláštních způsobů řízení, konkrétně jeden z tzv. odklonů v trestním řízení. *Odklony* představují takové procesní postupy, jejichž podstatou je alternativní vyřešení věci, jehož výsledkem zpravidla není rozhodnutí obsahující odsuzující výrok o vině (vyjma trestního příkazu a schválení dohody o vině a trestu), přestože by k němu s ohledem na okolnosti případů, u nichž přichází v úvahu odklon, jinak s největší pravděpodobností došlo. Stát zde u většiny odklonů preferuje jiné zájmy, než jakým je odsouzení a potrestání pachatele. Především se jedná o zájmy obětí trestné činnosti a také rychlost a efektivnost trestního řízení ve věcech, které jsou typově méně závažné a skutkově nepřiliš složité. S ohledem na potřeby poškozených se přitom u řady odklonů (zejm. u narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého) aplikují přístupy vycházející z pojetí *restorativní*, neboli obnovující, *justice* (spravedlnosti), jejichž hlavním cílem je obnovit narušené vztahy mezi pachatelem a obětí trestného činu, resp. mezi obviněným a poškozeným.¹

Jak již bylo naznačeno výše, mezi odklony se v českém trestním řízení řadí

1. podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 a násl. TrŘ),
2. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g a násl. TrŘ),
3. narovnání (§ 309 a násl. TrŘ),
4. odstoupení od trestního stíhání mladistvého (§ 70 a násl. ZSM),

¹ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 729.

5. trestní příkaz (§ 314e a násl. TrŘ),
6. dohoda o vině a trestu (§ 175a a násl., § 314o a násl. TrŘ).

Začlenění dvou posledně jmenovaných institutů mezi odklony bývá někdy předmětem určité kritiky, neboť na rozdíl od narovnání a jemu podobných způsobů vyřízení trestních věcí se jejich účel zužuje především na zjednodušení, zrychlení a zefektivnění rozhodování v trestním řízení.

Naproti tomu narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání (resp. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení), příp. i odstoupení od trestního stíhání mladistvého, mají v první řadě směřovat k vyrovnání (usmíření) mezi pachatelem (obviněným) a obětí (poškozeným), kdy poškozený může dosáhnout uspokojení svého práva na náhradu majetkové škody i nemajetkové újmy způsobené mu trestným činem a celkově se vyrovnat s negativním prožitkem plynoucím z trestného činu, jenž byl na něm spáchán, a pachatel má sice možnost rychleji a jednodušeji dospět k vyřízení své trestní věci bez toho, že by byl stigmatizován odsuzujícím rozsudkem, zároveň však musí přijmout osobní zodpovědnost za spáchaný čin a jeho následky, které aktivně napravuje. To může současně vést ke změně jeho postojů a chování tak, aby se v budoucnu nedopouštěl trestné činnosti, což by přispělo k účinné ochraně společnosti před kriminalitou.²

Při zpracování zvoleného tématu je kladen důraz na juristický rozbor platné právní úpravy narovnání a jejího srovnání s jemu nejbližší příbuzným institutem podmíněného zastavení trestního stíhání. Vzhledem k tomu, že tyto alternativy k standardnímu trestnímu řízení byly do našeho právního řádu zařazeny v důsledku inspirace zahraničními zkušenostmi, zabývám se v práci též komparací české právní úpravy narovnání se zahraniční právní úpravou, konkrétně s německou právní úpravou narovnání (*Täter-Opfer-Ausgleich*) a s právní úpravou slovenskou (*Zmier*).

² Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 730.

Hlavními použitými metodami jsou metoda analyticko-synetická, metoda dedukce a indukce a metoda komparativní. Cílem práce je přiléhavé zhodnocení současné české právní úpravy narovnání v kontextu komparovaných zahraničních právních úprava a rovněž s přihlédnutím k jeho praktickému využití orgány činnými v trestním řízení, a to i pokud jde o porovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání.

2. Odklony v trestním řízení

Odklony rozumíme alternativní způsoby řešení trestních věcí, tj. postupy, které se významněji liší od klasických (standardních) způsobů vedení trestního řízení. V českém trestním řádu je nalezneme především v hlavě dvacáté v rámci úpravy zvláštních způsobů řízení (podmíněné zastavení trestního stíhání - § 307 a násl., narovnání - § 309 a násl., trestní příkaz - § 314e a násl., řízení o schválení dohody o vině a trestu - § 314o a násl.) a dále též v § 175a a násl. (dohoda o vině a trestu) a v § 179g a násl. TrŘ (podmíněné odložení podání návrhu na potrestání) a v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 70 a násl. (odstoupení od trestního stíhání mladistvého).

Pro většinu alternativních způsobů řešení trestních věcí je společné, že stát v nich preferuje zájem poškozeného na odčinění újmy způsobené mu trestným činem a uspořádání konfliktu vzniklého v důsledku trestného činu mezi obviněným a poškozeným a také mezi obviněným a společností (tedy principy *restorativní justice*) před zájmem státu na trestním postihu pachatele. Jak již bylo řečeno v úvodu, tato teze neplatí v případě trestního příkazu a dohody o vině a trestu, které vyhovují především zájmu státu na urychleném a efektivním řešení trestních věcí.

2.1 Koncepce restorativní justice

Chápání trestní spravedlnosti v dávné minulosti bylo založeno na odplatě a vyrovnání, což vyjadřuje již známá zásada „oko za oko, zub za zub“ – nejde zde jen o záměrné způsobení pachateli stejné újmy, kterou způsobil své oběti, ale zahrnuje též snahu „vyrovnat“ situaci pachatele a poškozeného. To souvisí i s tím, že delikty, které bychom dnes nazvali trestnými činy, měly spíše soukromoprávní povahu a způsobovaly hlavně konflikt mezi pachatelem a jeho obětí, nikoli zpravidla mezi pachatelem a státem (nešlo-li např. o útok proti

panovníkovi apod.). K vyrovnání s obětí mohl pachatel někdy dospět i nepřímou, a to poskytnutím přiměřené náhrady škody nebo jiné satisfakce či odškodnění. Pachatel se tak mohl „vykoupit z trestu“ a vyhnout se tím případné odplatě za spáchaný čin zaplacením náhrady škody či jinou kompenzací oběti. Tyto procedury se považovaly za „spravedlivé“, akceptovatelné a vhodné ve většině zemí kulturního světa, a to v jednotlivých fázích jejich společensko-historického vývoje.³

Postupně však ztrácely jednotlivé delikty svou původní soukromoprávní povahu a stát si vytvářel trestní monopol. K tomu dochází v Evropě od 11. a 12. století v souvislosti s formováním státních útvarů a upevňováním moci jejich panovníků. Od deliktů ohrožujících panovnickou moc nebo moc církve se tento trestní monopol státu rozšířil i na další delikty, které se tak stávaly součástí veřejného práva. Uvedený vývoj přitom vrcholí v průmyslově vyspělých zemích v 19. století a souvisí s filozoficko-politickým vnímáním státu a práva.⁴

Druhá polovina 20. století přináší změnu do uvedeného pojetí funkce státu v rámci trestní spravedlnosti, a to především ve spojení s koncepcí lidských práv a svobod a jejich komplexním posilováním. V této době tak dochází k hledání nových cest a podob trestní justice. Mohli bychom říci, že jde přitom o určitý návrat ke kořenům zmíněným výše, tzn., že nabývají na významu myšlenky omezení role státu v řešení trestních věcí a posilování úlohy samotných pachatelů a jejich obětí, kdy má dojít mezi nimi k urovnání konfliktu, který byl způsoben spácháním trestného činu, a k nápravě jeho následků. Postupně se prosazují názory o omezování pravomocí státu při řešení trestních věcí a o posílení role přímých účastníků, tedy pachatelů a

³ Srov. Karabec, Z. Koncept restorativní justice. In: Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 6.

⁴ Karabec, Z. Koncept restorativní justice. In: Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 7.

obětí, při řešení těchto konfliktů a jejich následků. To je *počátek koncepce restorativní justice*.⁵

Restorativní justice vnímá *zločin* v tom smyslu, že především *narušuje lidskou integritu a mezilidské vztahy*, vytváří povinnosti a závazky, když *hlavním závazkem je dát věci do pořádku*. Trestný čin tak zejména narušuje rovnováhu ve vztazích. Ze vzájemných vztahů plynou vzájemné závazky a vzájemná odpovědnost. Středobodem pozornosti je pak význam omluvy a nápravy následků trestného činu. Podstatné jsou tak zejména povinnosti a závazky pachatele, který se trestného činu dopustil, s tím, že určitou odpovědnost může nést i sociální okolí pachatele, hlavně ta komunita, jíž je pachatel součástí. Vztahy narušené trestným činem je tak nutno „léčit“ zapojením nejen pachatele a poškozeného, ale širšího okruhu osob, které jsou nějakým způsobem na trestní věci zainteresovány.⁶

Základní zásady restorativní justice jsou následující:

- ▶ Zločin nepředstavuje porušení společenského pořádku ani přestoupení abstraktních právních a morálních pravidel, nýbrž je třeba ho považovat v první řadě jako újmu (škodu) způsobenou oběti a jako hrozbu pro bezpečnost společnosti.
- ▶ Škoda způsobená oběti je pojímána široce – jedná se o újmu materiální, fyzickou, psychickou, o ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života.
- ▶ Reakce na zločin musí přispívat k odstranění nebo alespoň zmenšení této škody a hrozby.
- ▶ Hlavním účelem reakce společnosti na spáchaný čin není potrestání pachatele či jeho resocializace (převýchova) nebo odstrašení, nýbrž zformování takových podmínek, které umožňují odstranění následků trestného činu.

⁵ Karabec, Z. Koncept restorativní justice. In: Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 7.

⁶ Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In: Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 21.

- ▶ Zpříšňování trestní represe je kontraproduktivní, a to především u mladistvých pachatelů.
- ▶ Pachatel má být veden a motivován k aktivnímu jednání směřujícímu k náhradě způsobené škody, resp. k odstranění škodlivých následků trestného činu, a to za plného respektu ke všem jeho právům a svobodám, které mu přísluší stejně jako ostatním občanům.
- ▶ Nemá-li pachatel sám zájem podílet se odstranění následků svého trestného činu, má ho k tomu přimět (donutit) soud.
- ▶ Aktivní zapojení orgánů činných v trestním řízení do řešení trestní věci je žádoucí až tehdy, pokud čistě vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí nevede ke kýženému výsledku nebo pokud spáchaný trestný čin je takového charakteru, že je nezbytné aplikovat standardní trestněprocesní postupy.
- ▶ Oběť trestného činu nelze nutit k vyjednávání s pachatelem o tom, jakým způsobem a v jakém rozsahu má být kompenzována újma trestným činem způsobená.⁷

Podle Aliance nevládních organizací působících při OSN v oblasti prevence kriminality a trestní justice lze restorativní justici definovat takto: „*Restorativní justice je proces, při kterém všechny strany, mající účast na určitém trestném činu, se setkávají společně za účelem kolektivního posouzení, jak vyřešit nepříznivé následky trestného činu a jeho budoucí důsledky*“.⁸

Mezi nejrozšířenější postupy v rámci aplikace principů restorativní justice v praxi můžeme považovat *mediaci*, tj. „*zprostředkování styku pachatele s obětí, při kterém se hledají způsoby řešení situace způsobené trestným činem*“⁹. Mediace poskytuje oběti trestného činu (poškozenému) možnost konfrontace s

⁷ Závěry z 1. Mezinárodní konference o restorativní justici pro mladistvé. Belgie, Leuven, květen 1997. Srov. též např. Karabec, Z. Koncept restorativní justice. In: Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 9.

⁸ Restorative Justice Handbook (Statement submitted by the Alliance of Non – governmental Organizations in Crime Prevention and Criminal Justice. Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Vienna, 10-17 April 2000. Citováno dle Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 9.

⁹ Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 10.

pachatelem, který mu způsobil svým trestným činem nějakou újmu (materiální či imateriální). Toto setkání probíhá v bezpečném prostředí, vede je vyškolený mediátor (zprostředkovatel) a poskytuje oběma stranám bezprostřední diskusi o spáchaném činu a jeho následcích.¹⁰ Poškozený tak má možnost sdělit pachateli, jak ho svým činem opravdu poškodil, ať už materiálně nebo jinak (především emocionálně, ale např. i na cti apod.) a jak pro něj bude náročné se s těmito následky vyrovnat. Nemá jít přitom o nějaké jednostranné výčitky, ale i pachatel zde musí mít příležitost vysvětlit poškozenému, co ho vedlo ke spáchání trestného činu, čím byl motivován apod. V rámci vzájemného dialogu by účastníci mediace měli hledat řešení možného vyrovnání pachatele s obětí, především formy náhrady způsobené škody či odčinění a napravení jiné újmy vyvolané spáchaným trestným činem.¹¹

K tomu, aby principy restorativní justice mohly být prosazeny v trestněprávní praxi, směřuje aktivita různých institucí, např. pracovní skupina zřízená Aliancí nevládních organizací působících při OSN v oblasti prevence zločinnosti a trestní justice se sídlem v New Yorku. Na X. kongresu OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli, která se v roce 2000 uskutečnila ve Vídni, byly projednány mj. materiály zpracované touto pracovní skupinou. Šlo především o projednání možností rozvoje. Hospodářská sociální rada OSN poté připravila návrh „*Rezoluce o základních principech při aplikování programu restorativní justice v trestních věcech*“. „Restorativním procesem“ jsou postupy proces, při nichž oběť, pachatel a případně další subjekty dotčené trestným činem se mohou vzájemně podílet na řešení následků spáchaného trestného činu, většinou pak za pomoci nějaké nezávislé osoby (např. mediátora).¹²

Mezi hlavní doporučení této rezoluce patří např.:

¹⁰ Bazemore, G. - Umbreit, M.: *Restorative Justice and Citizen Involvement in the Response to Youth Crime*. Community Justice Institut, Florida, Atlantic, University, 1999. Cit. dle Karabec, Z. (ed.) *Restorativní justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 10.

¹¹ Karabec, Z. (ed.) *Restorativní justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 10.

¹² Karabec, Z. (ed.) *Restorativní justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 13.

- koncept restorativní justice má být použitelný ve všech fázích trestního řízení;
- principy restorativní justice mají být aplikovány jen s dobrovolným souhlasem všech zúčastněných;
- účast jednotlivých subjektů (zejména obviněného) nesmí být vnímána jako uznání viny;
- je třeba zohlednit případné nerovnoprávně postavení účastníka restorativního procesu (pachatele, oběti či jiných osob);
- principy a postupy aplikované v restorativním procesu musí být zakotveny v právním řádu;
- subjekty zúčastněné na restorativním procesu mají právo na právní pomoc v řízení;
- pachatel ani oběť nesmí být nuceni účastnit se restorativního procesu;
- obsah diskuse v rámci restorativního procesu je důvěrný;
- soudní rozhodnutí vycházející z výsledku restorativního procesu má stejnou právní povahu jako jiná soudní rozhodnutí (např. rozsudek) a zakládá překážku rei iudicatae;
- nedojde-li k dohodě mezi zúčastněnými stranami, věc se vrací orgánům činným v trestním řízení (skutečnost, že dohody nebylo dosaženo, nesmí být podkladem pro přísnější rozhodnutí v trestní věci).¹³

Pojetí trestní spravedlnosti v České republice vychází z tradic kontinentálního trestního procesu, nicméně i českou trestní justici stále více ovlivňují výše uvedené trendy vycházející z principů restorativní justice, což se projevuje hlavně v rozšiřování alternativních způsobů řešení trestních věcí jak v oblasti trestních sankcí, tak v rámci trestního řízení, do něhož jsou zaváděny různé druhy odklonů. Významný je také zák. č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, který upravuje postavení, úkoly a činnost

¹³ Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 13-14.

mediátorů.¹⁴ V neposlední řadě je třeba také zmínit nový zákon o obětech trestných činů, zák. č. 45/2013 Sb., který významně zasáhl především do trestněprocesních předpisů.

2.2 Jednotlivé odklony v českém trestním řízení

České pojetí odklonu nezahrnuje odklon k mimosoudnímu vyřízení věci v rámci jiného než trestního řízení (např. v řízení správním). Trestní odpovědnost se tedy nemění v jiný typ odpovědnosti a odklonem se chápe spíše zjednodušení jinak běžného trestního řízení. Implementace odklonů může přitom napomoci státu vyrovnat se s efektivněji s kriminalitou při pravděpodobnějším dosažení převýchovného účinku na pachatele, posílení pozice poškozeného v trestním řízení a v některých případech (zejm. u narovnání) též odstranění konfliktu a rychlá a reálná satisfakce pro poškozeného.¹⁵ Právě na zájmy poškozeného se v českém přístupu k odklonům klade velký důraz, což je určitý rozdíl oproti zahraničním koncepcím, kde na počátku šlo především o zlepšení situace obviněného a dekriminálnízaci pachatelů.¹⁶

Význam odklonů spočívající mj. v urychlení vyřízení trestních věcí nelze vždy přeceňovat, a jak již bylo naznačeno, u řady odklonů koncepčně nehraje hlavní roli. To platí zejména pro narovnání, které může být opravdu úspěšné a efektivní jen tehdy, probíhá-li proces vedoucí k jeho schválení kvalitně, což samozřejmě klade vyšší nároky i na čas, který je nutno tomu věnovat jak na straně obviněného, poškozeného a mediátora, tak na straně orgánů činných v trestním řízení, především soudu a v přípravném řízení státního zástupce.¹⁷

¹⁴ Karabec, Z. (ed.) Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha : IKSP, 2003, s. 17.

¹⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha : ASPI, 2008, s. 673.

¹⁶ Císařová, D., Čížková, J. Několik poznámek o otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. Trestní právo, 1998, č. 6, s. 9.

¹⁷ Srov. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha : ASPI, 2008, s. 673.

V souvislosti s odklony nelze nezmínit některé *základní zásady trestního řízení*, které uplatněním těchto způsobů vyřízení věci jsou nebo mohou být v určité míře dotčeny. Na prvním možno jmenovat zásadu *legality* (§ 2 odst. 3 TrŘ), podle které je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví (pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak). U narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého se namísto zásady *legality* uplatní její opak, a to zásada *oportunity*, podle níž státní zástupce v určitých zákonem stanovených případech není povinen zahájit trestní stíhání, případně v něm pokračovat, přestože jsou pro to splněny všechny zákonné podmínky, nicméně zahájení trestního stíhání nebo pokračování v něm se v konkrétním případě nejeví jako účelné.¹⁸

Z podstaty věci existence a aplikace odklonů značně konvenuje zásadě rychlosti řízení (§ 2 odst. 4 TrŘ). Naplnění této zásady pomáhají téměř všechny druhy odklonů, o nichž se zde pojednává, a též v případě narovnání, které je z hlediska časové náročnosti přeci jen specifické, je třeba dodržení této zásady dbát a vyvarovat se zbytečných průtahů.

Významná je z pohledu právní úpravy odklonů v českém trestním řízení také *zásada zajištění práv poškozeného* (§ 2 odst. 15 TrŘ). Jeho zájmy je nutno respektovat v trestním řízení obecně, přičemž zdůraznění potřeb a práv poškozeného plyne ze zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), který přinesl řadu změn v tomto směru do trestního řádu. Jak již bylo uvedeno, většina odklonů akcentuje právo poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobených trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení, které pachatel (obviněný) trestným činem na úkor poškozeného získal. Náhrada této škody či újmy, resp. vydání tohoto bezdůvodného obohacení (nebo alespoň učinění potřebných úkonů k tomu

¹⁸ Srov. např. Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 103; Císařová, D., Fenyk, J., Grívna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha : ASPI, 2008, s. 72 – 73.

směřujících) je zpravidla jednou ze zákonných podmínek pozitivního rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení o některém z uvedených odklonů. A i v případech, kde daný odklon nevyžaduje splnění této podmínky, má poškozený k dispozici procesní nástroje, díky nimž může své zájmy v trestním řízení hájit. Nejmenší prostor má přitom zřejmě v případě rozhodnutí formou trestního příkazu, jímž sice samosoudce může obviněného odsoudit též k náhradě škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo k vydání bezdůvodného obohacení, které trestným činem získal (za předpokladu, že poškozený svůj nárok řádně uplatnil a že tento nárok je dostatečně podložen dosud zjištěnými skutečnostmi), nicméně pokud poškozený není osobou oprávněnou podat proti trestnímu příkazu odpor, takže i v případě, že by z hlediska výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení byl trestný příkaz vadný, sám poškozený nemá k dispozici vlastní procesní prostředky k dosažení změny v tomto směru. Má jen možnost obrátit se z tohoto důvodu na státního zástupce s podnětem na podání oporu právě ze strany státního zástupce (ten však nemusí z podnětu poškozeného odpor podat).

Zejména institut dohody o vině trestu je pak zajímavý z hlediska *zásady materiální pravdy* (zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti), *zásady vyhledávací* či *zásady volného hodnocení důkazů* (viz dále).

K odklonu v trestním řízení může s ohledem na právní úpravu dojít většinou jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem (výjimku tvoří trestní příkaz, který může vydat samosoudce, a má tak místo až v řízení před soudem, a do značné míry také dohoda o vině a trestu, která se sice sjednává v přípravném řízení, ale schválit ji může až soud, a to v řízení před soudem). Má-li odklon splnit svůj hlavní účel a být skutečnou alternativou vůči standardním procesním postupům, je obecně vhodnější učinit rozhodnutí o odklonu co

nejdříve po zahájení trestního stíhání, resp. trestního řízení, tedy pokud možno již v přípravném řízení.¹⁹

Pokud jde o *vymezení podstatných rysů jednotlivých odklonů v českém trestním řízení*, nejprve se zmíním o institutu, který je hlavním tématem této práce a jehož právní úprava je podrobně rozebrána v kapitole třetí, tedy o institutu narovnání.

Podstatou *narovnání* je usmíření (vyrovnání) mezi obviněným a poškozeným a odčinění škodlivých následků trestného činu ze strany obviněného²⁰, a to jednak vůči poškozenému (kterému je povinen nahradit škodu, případně nemajetkovou újmu, nebo jinak odčinit následky trestného činu), jednak vůči státu, resp. vůči společnosti jako celku (tím, že musí složit na účet soudu, resp. státního zastupitelství určitou částku na peněžitou pomoc státu obětem trestných činů). Při úspěšném narovnání se tak urovnává konflikt jak mezi obviněným a poškozeným, tak mezi obviněným a státem, který byl způsoben spáchaným trestným činem obviněného. Podmínkou přitom je, aby s takovým vyřízením trestním věci souhlasily všechny hlavní zúčastněné subjekty – obviněný, poškozený, a samozřejmě též orgán příslušný ke schválení narovnání (soud a v přípravném řízení státní zástupce). S narovnáním jsou přitom spojeny účinky konečného zastavení trestního stíhání, což může být velkou motivací pro obviněného. Na druhou stranu orgány oprávněné narovnání schválit mohou mít ze stejného důvodu pochybnosti o splnění účelu trestního stíhání vzhledem k tomu, že nemohou účinně ověřit, zda takové vyřízení věci povede k tomu, že se obviněný poučí a povede řádný život bez páchání trestné činnosti.²¹ Tato nejistota může být také důvodem pro relativně sporé využívání institutu narovnání v praxi. O schválení narovnání se rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost (může ji podat obviněný, poškozený a v řízení před

¹⁹ Sotolář, A. K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 3, s. 65.

²⁰ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 730.

²¹ Srov. Ščerba, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha : Leges, 2011, s. 395.

soudem též státní zástupce), jež má odkladný účinek (§ 309 odst. 2 TrŘ).

Narovnání má velice blízko k dalšímu institutu řazenému mezi odklony, a to k *podmíněnému zastavení trestního stíhání*. I zde je velký důraz kladen na odškodnění poškozeného, jehož souhlas s tímto způsobem vyřízení trestní věci však není podmínkou. V závažnějších případech může soud a v přípravném řízení státní zástupce požadovat obdobně jako u narovnání složení přiměřené částky na peněžitou pomoc státu obětem trestné činnosti, případně požadovat po obviněném splnění dalších podmínek. Jednou z hlavních odlišností ve srovnání s narovnáním je skutečnost, že podmíněné zastavení trestního stíhání není rozhodnutím konečným a definitivním, jak koneckonců vyplývá i z jeho názvu. Obviněnému se zde stanoví zkušební doba, v níž se musí osvědčit (tj. vést řádný život a dodržet stanovené přiměřené povinnosti a přiměřená omezení). Až pravomocným rozhodnutím o osvědčení obviněného ve zkušební době (popř. fikci osvědčení) je jeho trestní věc skončena jako *res iudicata*. Celkově méně náročné podmínky nutné pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání (zejména z hlediska majetkových poměrů obviněného), byť ztížené pro obviněného zkušební dobou, jsou důvodem pro to, že využití tohoto institutu v praxi je mnohem častější, než je tomu v případě narovnání.²² Stejně jako o schválení narovnání se o podmíněném zastavení trestního stíhání a rovněž o tom, zda se obviněný osvědčil ve zkušební době, rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost s odkladným účinkem (§ 307 odst. 7, § 308 odst. 4 TrŘ).

Na stejném principu jako podmíněné zastavení trestního stíhání funguje *podmíněné odložení podání návrhu na potrestání*, ke kterému může dojít ve zkráceném přípravném řízení. Vzhledem k tomu, že ve věcech, v nichž se vede zkrácené přípravné řízení, se zahajuje trestní stíhání až podáním návrhu na potrestání příslušnému soudu, státní zástupce nemůže rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání

²² Např. v roce 2012 bylo v ČR schváleno soudem jen 71 narovnání, v přípravném řízení bylo schváleno 44 narovnání. [zdroj: Statistiky Ministerstva spravedlnosti: <http://cslav.justice.cz/InfoData> (2. 3. 2014).]

(neboť to ještě v době, kdy se vede zkrácené přípravné řízení, nebylo zahájeno). Jinak jsou podmínky pro podmíněné odložení podání návrhu na potrestání totožné s podmínkami podmíněného zastavení trestního stíhání. K podmíněnému zastavení trestního stíhání může dojít samozřejmě i v těch věcech, ve kterých úspěšně proběhlo zkrácené přípravné řízení, ale až po podání návrhu na potrestání, kdy může o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout samosoudce [srov. § 314c odst. 1 ve spojení s § 188 odst. 1 písm. f) TrŘ].

Narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání přichází v úvahu jen u přečinů (§ 309 odst. 1, § 307 odst. 1 TrŘ), tj. u všech nedbalostních trestných činů a u těch úmyslných trestných činů, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (srov. § 14 odst. 2 TrZ). Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání je možné (s ohledem na přípustnost konání zkráceného přípravného řízení) u trestného činu, o němž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let (srov. § 179a odst. 1 TrŘ).

Konceptem restorativní justice je ovlivněna i právní úprava *odstoupení od trestního stíhání mladistvého* podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Nicméně podmínky pro toto rozhodnutí jsou stanoveny obecněji a širěji, než je tomu v případě narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání či podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Kladen je zde především důraz na absenci veřejného zájmu na trestním stíhání mladistvého v důsledku neúčelnosti trestního stíhání a chybějící potřeby mladistvého potrestat za jeho provinění, což může být odůvodněno řadou, většinou alternativně stanovených, skutečností. Tento procesní postup může odůvodňovat např. úspěšné vykonání probačního programu, úplná nebo i částečná náhrada škody způsobené proviněním či vrácení bezdůvodného obohacení získaného proviněním a souhlas poškozeného s takovým odškodněním nebo takovým rozsahem vrácení bezdůvodného obohacení, nebo vyslovení napomenutí s výstrahou

s tím, že takové řešení lze považovat za dostatečné. Odstoupením od trestního stíhání mladistvého by se mělo dosáhnout mj. „specifického resocializačního a výchovného účinku na ... mladistvého, a to bez vydání stigmatizujícího rozhodnutí o vině a trestu.“²³ Tento účel se shoduje i s ostatními výše zmíněnými alternativními způsoby řešení trestních věcí. O odstoupení od trestního stíhání se opět rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 70 odst. 4 ZSM).

Odstoupení od trestního stíhání přichází v úvahu u provinění, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta (§ 70 odst. 1 ZSM). Okruh deliktů je tak omezenější, než je tomu u obecných institutů narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání či podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.

Usnesení obsahující rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání znamená definitivní skončení trestního stíhání a není podmíněno splněním žádných dalších podmínek.²⁴

Oproti výše uvedeným institutům další dva procesní postupy řazené též mezi odklony, tedy trestní příkaz a dohoda o vině a trestu, neakcentují přednostně obnovující (restorativní) prvek, ale hlavně (jak již bylo zmíněno) potřebu rychlého vyřízení trestní věci.

Trestní příkaz může vydat samosoudce po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání, a to bez projednání věci v hlavním líčení. Podmínkou je, že skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy (srov. § 314e odst. 1 TrŘ). Vydání trestního příkazu přichází v úvahu, vzhledem k tomu, kdy je příslušný rozhodovat v trestní věci samosoudce, jen v řízení o trestném činu, u něhož horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje pět let (srov. § 314a TrŘ). Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku (§ 314e odst. 7 TrŘ) a lze jím uložit jen omezený okruh trestů: trest odnětí svobody do jednoho roku

²³ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 730.

²⁴ Sotolář, A. K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. Trestněprávní revue, 2004, č. 3, s. 65.

s podmíněným odkladem jeho výkonu, domácí vězení do jednoho roku, obecně prospěšné práce, zákaz činnosti do pěti let, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, vyhoštění do pěti let a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let (§ 314e odst. 2 TrŘ). Pro ukládání trestů trestním příkazem platí ještě některá další omezení uvedená v § 314e odst. 3 až 5 TrŘ. Trestním příkazem může samosoudce odsoudit obviněného i k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení. Podmínkou je, že poškozený řádně uplatnil svůj nárok dle § 43 odst. 3 TrŘ. Trestní příkaz nelze vydat proti osobě, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena (respektive, jejíž svéprávnost byla omezena), dále tehdy, má-li být rozhodováno o ochranném opatření nebo jestliže má být uložen souhrnný trest nebo společný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem (§ 314e odst. 6 TrŘ). Trestní příkaz nelze také vydat v řízení proti mladistvému (§ 63 ZSM). Proti trestnímu příkazu, který se doručuje obviněnému, státnímu zástupci a poškozenému, který řádně uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, mohou obviněný, osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání, a státní zástupce podat odpor, a to u soudu, který trestní příkaz vydal. Lhůta pro podání odporu činí osm dní od doručení trestního příkazu. Podáním odporu oprávněnou osobou v zákonem stanovené lhůtě se trestní příkaz ruší a samosoudce nařídí hlavní líčení. (§ 314g odst. 1, 2 TrŘ) Podáním odporu realizuje obviněný své základní právo na spravedlivé a veřejné projednání věci před nezávislým a nestranným soudem (čl. 6 odst. 1 EÚLP).

Specifickým institutem je *dohoda o vině a trestu* (§ 175a a násl., § 314o a násl. TrŘ). Dohoda o vině a trestu byla do trestního řádu začleněna zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012. Dohodu o vině a trestu mohou sjednat státní zástupce a obviněný, případně též s poškozeným. Sjednání dohody přichází v úvahu v přípravném řízení, přičemž následně je soudu předložen návrh na její schválení. Soud dohodu buď schválí (rozhodnutí má podobu odsuzujícího rozsudku a

je vyhlášeno ve veřejném zasedání), nebo neschválí a věc vrátí do přípravného řízení.²⁵ Podstatou tohoto institutu je tedy uzavření přijatelné dohody podléhající schválení soudem mezi státním zástupcem a obviněným, který musí mít při sjednávání dohody obhájce, za současného respektování zájmů poškozeného.²⁶ Přestože hlavním smyslem dohody o vině a trestu je zrychlení trestního řízení, skutečnost, že státní zástupce při jejím sjednávání je povinen dbát zájmů poškozeného a že poškozený se může do vlastního sjednání dohody zapojit ve vztahu ke svému nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, může i dohoda o vině a trestu vést k určitému usmíření mezi obviněným a poškozeným, a zejména k odčinění následků trestného činu ze strany obviněného.²⁷ Proti institutu dohody o vině a trestu jsou však uplatňovány i odmítavé názory a argumenty, především pak to, že může ohrožovat, nebo dokonce narušovat některé základní zásady, na nichž je založeno kontinentální trestní řízení, např. zásada materiální pravdy, zásada vyhledávací a zásada volného hodnocení důkazů (prohlášení viny obviněného je fakticky prioritním důkazem).²⁸ Oponentem zavedení dohod o vině a trestu do českého trestního řízení je také Musil. Podle něj vina a trest nemohou být předmětem dohody mezi obviněným a orgány činnými v trestním řízení, neboť vztah mezi státem a pachatel má vrchnostenskou povahu, kde stát je nositelem veřejné moci a veřejného zájmu na trestním postihu pachatele (trestního monopolu). Subjekty trestního řízení nemohou podle Musila disponovat s definičními znaky trestných činů a trestů. Dohody o vině a trestu jsou nepřijatelnou privatizací trestního práva, která může destabilizovat kontinentální právní kulturu.²⁹ Podobně se k dohodám o vině a trestu stavěl Pipek. Ten je vnímal také jako projev privatizace

²⁵ Např. Teryngel, J. K institutu dohody o vině a trestu v trestním řádu. *Trestní právo*, 2013, č. 3, s. 19.

²⁶ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 731.

²⁷ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 731.

²⁸ Vantuch, P. K možnostem sjednání dohody o vině a trestu. *Trestní právo*, 2012, č. 12, s. 4.

²⁹ Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*, 2008, č. 1, s. 13-16.

trestního práva a obával se nebezpečného přiblížení trestního řízení k občanskému soudnímu řízení.³⁰

Okruh trestných činů, u nichž přichází v úvahu sjednání dohody o vině a trestu, je omezen na přečiny a zločiny (v řízení o zvlášť závažném zločinu dohodu o vině a trestu sjednat nelze - § 175a odst. 8 TrŘ). Dohodu nelze také sjednat v řízení proti uprchlému (§ 175a odst. 8 TrŘ).

Řízení o dohodě o vině a trestu se rozkládá do dvou fází – v první fázi dochází ke sjednání dohody mezi státním zástupcem a obviněným, případně též za účasti poškozeného, v druhé fázi návrh na schválení dohody o vině a trestu přezkoumá a případně projedná soud, který navrženou dohodu schválí nebo neschválí, případně odmítne [srov. § 314r odst. 4, § 314o odst. 1 písm. b), § 314p odst. 3 písm. f) TrŘ]. Soud může učinit i jiné rozhodnutí [např. postoupení věci, přerušování trestního stíhání, zastavení trestního stíhání – srov. § 314p odst. 3 písm. a) až e), § 314r odst. 5 TrŘ].

Jak již bylo uvedeno, dohoda o vině a trestu se schvaluje ve veřejném zasedání (§ 314q TrŘ) odsuzujícím rozsudkem (§ 314r odst. 4 TrŘ). Neschválí-li zde soud dohodu, činí tak usnesením (§ 314r odst. 2 TrŘ). Proti rozsudku, kterým byla schválena dohoda o vině a trestu, lze podat odvolání jen v případě, že takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, jejíž schválení státní zástupce soudu navrhl (§ 245 odst. 1 věta druhá TrŘ). Poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, může podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, ledaže v dohodě o vině a trestu souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydáním bezdůvodného obohacení a tato dohoda byla soudem schválena v podobě, s níž souhlasil (§ 245 odst. 1 věta třetí TrŘ).

Proti usnesení o neschválení dohody o vině a trestu je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 314r odst. 2 TrŘ). Obdobné platí

³⁰ Pipek, J. Oficiální nebo dalekosáhle privatizované trestní řízení. Právník, 2000, č. 12, s. 1144 – 1181.

pro další usnesení, kterými soud rozhoduje např. o odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu (srov. § 314o odst. 2, § 314p odst. 5 TrŘ).

Je na místě závěrem této kapitoly konstatovat, že i přes zavedení dohody o vině a trestu do českého trestního řízení zákonodárce setrvává na svém tradičním přístupu k alternativnímu řešení trestních věcí, jehož základem je „nezpochybnění státního trestněprávního nároku na uplatnění trestněprávní odpovědnosti a oslabení státního trestněprocesního nároku ve smyslu posílení principu oportunitity jako protějšku zásady legality“, která se ale dosud vnímá jako zásada dominantní. To souvisí i s účelem trestního řízení, popř. trestního stíhání, kde na prvním místě je ochrana zájmů veřejnoprávních a až v druhé řadě jsou chráněny též soukromoprávní zájmy.³¹ Z toho také vyplývá, že obviněný nemá právní nárok na vyřízení své trestní věci odklonem, o čemž je patrně možné u některých deliktů diskutovat, např. u trestných činů v dopravě, kde kromě veřejného zájmu je většinou podstatně zasažen právě zájem soukromoprávní. Zde někteří autoři uvažují o tom, že de lege ferenda by bylo možné zakotvit obligatorní užití alternativního způsobu vyřízení věci při splnění požadovaných podmínek, respektive stanovit podmínky v úvahu přicházejících odklonů jako nárokové. Aby byla omezena rizika s tím spojená, mohla by právní úprava omezit takové případy např. tím, že právní nárok např. na narovnání či obdobný odklon by obviněný neměl, pokud by následkem jeho činu byla smrt jiného nebo pokud by kupř. spáchal čin pod vlivem návykové látky.³²

³¹ Ščerba, F. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 15-16.

³² Ščerba, F. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 16.

3. Narovnání v českém trestním řízení

Institut narovnání se stal součástí českého trestního řízení v důsledku novelizace trestního řádu provedené zák. č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. září 1995.

*Podstatou narovnání je určitá dohoda mezi státem a konkrétní obětí trestného činu na jedné straně a obviněným na druhé straně. Obsahem této dohody je zastavení trestního stíhání za předpokladu, že obviněný splní zákonem stanovené podmínky. Není potom nutné věc vyřizovat v řádném formálním veřejném procesu před soudem, přičemž ale obviněný je povinen strpět obdobné důsledky činu, jako kdyby došlo až na odsuzující rozsudek soudu.*³³

Narovnání se někdy označuje jako „prostý odklon“, jehož „podstatou je upuštění od trestního stíhání bez plnění dalších podmínek, čímž dochází ke konečnému vyřízení trestní věci bez dalších následků pro pachatele“.³⁴

Jako jeden z tzv. odklonů v trestním řízení vychází z *restorativního pojetí trestní spravedlnosti*, neboť mezi jeho hlavní účely patří *urovnání konfliktu mezi pachatelem trestného činu (obviněným) a jeho obětí (poškozeným), a také státem*, způsobený spáchaným trestným činem. Obviněný přitom jednak přijímá svou odpovědnost za spáchání činu a napravuje jeho škodlivé následky, jednak tím urovnává zmíněný konflikt vzniklý mezi ním, poškozeným a společností. Stát reaguje tím, že záměrně upustí od dalšího vedení trestního stíhání ve věci, v rámci něhož by uplatnil trestní odpovědnost a uložil trestní sankci za spáchání daného trestného činu. Stát tedy úpravou narovnání a jeho realizací v praxi preferuje v určitých případech zájmy oběti před zájmem státu na potrestání pachatele. Prioritním je tak zájem na tom, aby obviněný komplexně odčinil všechny následky způsobené poškozenému trestným činem. Nad rámec toho je pak povinen i k dalšímu majetkovému plnění ve

³³ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 558 – 559.

³⁴ Kocina, J. Narovnání v trestním řízení. Dny práva – 2010 – Days of law. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [online] <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/12.2.2014>

prospěch státu, a to na peněžitou pomoc obětem trestných činů. Namísto trestu nebo hrozby trestního stíhání se působí na obviněného tím, že se mu odčerpají významné majetkové hodnoty, které se využijí ve prospěch přímého poškozeného, a dále právě na peněžitou pomoc státu obětem trestné činnosti (viz § 23 až 37 zák. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů).³⁵

Samotný *proces narovnání v praxi* sestává ze dvou postupných fází: v *prvním stádiu* je o to, aby obviněný vstoupil do jednání s poškozeným a dohodl s ním, jak odčiní škodlivé následky spáchaného činu (způsob a rozsah náhrady škody, vymezení jiných opatření směřujících k nápravě způsobené újmy a urovnání vztahů mezi obviněným a poškozeným), a dále aby následky spáchaného činu v tomto směru napravil a aby složil peněžní částku určenou na peněžitou pomoc státu obětem trestných činů.³⁶ Výši této částky je třeba konzultovat jak s poškozeným, tak zejména se státním zástupce, resp. soudem, tak, aby mohla být daným orgánem činným v trestním řízení za přiměřenou ve výše zmíněném ohledu. První fáze probíhá v podstatě mimosoudně za součinnosti mediátora a dalších zainteresovaných osob (např. v řízení ve věci mladistvého též za účasti zástupce orgánu sociálně právní ochrany dětí, zákonného zástupce mladistvého a jeho obhájce). Druhé stádium probíhá před orgánem oprávněným narovnání schválit (tj. před soudem nebo před státním zástupcem). Ti mají konečné slovo, pokud jde o schválení či neschválení narovnání, nicméně je přitom nutná součinnost se zúčastněnými stranami.³⁷

Narovnání s ohledem na výše uvedené může plnit i významnou *preventivní funkci*, a to tím, že obviněný se musí aktivně zapojit do řešení vzniklého konfliktu, a tím si může lépe uvědomit důsledky svého trestného činu pro poškozeného a společnost. To ho může v konečném důsledku přimět k přehodnocení dosavadního způsobu života a uvědomění si toho, že se dopustil činu, který je nejen

³⁵ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 745.

³⁶ Sotolář, A. K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. Trestněprávní revue, 2004, č. 3, s. 65.

³⁷ Sotolář, A. K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. Trestněprávní revue, 2004, č. 3, s. 65.

protiprávní, ale především nesprávný. Lze tak spíše předpokládat, že se v budoucnu vyvaruje opakování trestného činu.³⁸

Narovnání může nalézt uplatnění hlavně tam, kde vedle veřejného zájmu trestný čin zasáhl výrazně též privátní sféru, což pro stát znamená, že jeho zájem na potrestání pachatele není tak výrazný a konflikt vzniklý v důsledku spáchání trestného činu je spíše sporem mezi obviněným a poškozeným.³⁹

Je třeba ale konstatovat, že v praxi je narovnání využíváno relativně zřídka (což je patrné především ve srovnání s obdobným institutem podmíněného zastavení trestního stíhání). Kupř. v roce 2012 bylo v ČR v řízení před soudem vyřízeno narovnáním 71 věcí, v přípravném řízení bylo v témže roce schváleno narovnání ve 44 případech.⁴⁰ V průměru se podíl schválených narovnání na celkovém počtu stíhaných trestních věcí pohybuje od roku 2002 v přípravném řízení kolem 0,5 % a v řízení před soudem 0,35 % nápadu.⁴¹ Důvodem může být složitější proces vedoucí k úspěšné dohodě o narovnání mezi obviněným a poškozeným, navíc k dohodě, která je přijatelná i pro příslušný orgán činný v trestním řízení (tj. soud a v přípravném řízení státního zástupce), a také náročnější požadavky na obviněného. Povinnost obviněného kromě náhrady škody (nebo jiného odčinění způsobené újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení) ještě složit určitou částku na peněžitou pomoc státu obětem trestných činů může být pravděpodobně příčinou relativně malého zájmu obviněných o tento alternativní způsob vyřízení trestní věci.⁴²

Navíc soud nebo státní zástupce mohou mít i přes splnění podmínek narovnání ze strany obviněného stále pochyby, zda opravdu bude naplněn účel trestního řízení vzhledem k tomu, že pravomocným

³⁸ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 745.

³⁹ Kocina, J. Narovnání v trestním řízení. Dny práva – 2010 – Days of law. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [online] [http:// www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/](http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/) (12.2.2014)

⁴⁰ zdroj: Statistiky Ministerstva spravedlnosti: <http://cslav.justice.cz/InfoData> (6. 3. 2014)

⁴¹ Srov. Kocina, J. Narovnání v trestním řízení. Dny práva – 2010 – Days of law. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [online] [http:// www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/](http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/) (12.2.2014)

⁴² Kocina, J. Narovnání v trestním řízení. Dny práva – 2010 – Days of law. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [online] [http:// www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/](http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/) (12.2.2014)

schválením narovnání se definitivně ukončuje trestní stíhání. Někteří soudci a státní zástupci mohou navíc vnímat narovnání jako privilegium určené pro zámožnější obviněné.⁴³ Tyto obavy však mohou vyvstávat i u jiných (a to i standardních) způsobů řešení trestních věci a případná rizika lze omezit pečlivým posouzením podmínek pro rozhodnutí o narovnání, včetně samozřejmě zhodnocení osoby pachatele a jeho poměrů osobních, majetkových a jiných, a celkovou vhodnost využití tohoto institutu.

3.1 Podmínky schválení narovnání

Právní úpravu narovnání nalezneme v § 309 a násl. TrŘ. Podle § 309 odst. 1 TrŘ může narovnání schválit soud a v přípravném řízení státní zástupce v řízení o přečinu (§ 14 odst. 2 TrZ⁴⁴) za předpokladu, že obviněný i poškozený souhlasí s takovým vyřízením trestní věci, a pokud obviněný

a) prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně vážně a určitě,

b) uhradil poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učinil potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčinil újmu vzniklou přečinem,

c) vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, a

d) složil na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc státu

⁴³ Srov. k tomu též Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 395.

⁴⁴ Přečinem se rozumí každý nedbalostní trestný čin a takový úmyslný trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřesahuje 5 let; oproti původní úpravě v trestním zákoně (zák. č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších změn a doplnění) se rozšířil okruh trestných činů, u nichž lze narovnání využít, a to o nedbalostní trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody převyšuje 5 let.

obětí trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu⁴⁵, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,

a takový způsob vyřízení věci soud, resp. státní zástupce považuje za dostačující s ohledem na povahu a závažnost spáchaného přečinu, míru, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, osobu obviněného a jeho osobní a majetkové poměry.

Důležité je, že narovnání lze aplikovat jen v případě takových přečinů, u nichž byla poškozena konkrétní osoba.⁴⁶

Narovnání je možné schválit i v řízení proti mladistvému - § 69 písm. b) ZSM ve spojení s § 68 ZSM.

1) Souhlas obviněného a poškozeného

Schválení narovnání vyžaduje souhlas obviněného, ale také poškozeného. *Souhlas obviněného* se týká jen rozhodnutí upustit od dalšího stíhání schválením narovnání a nevztahuje se k otázce viny (srov. § 314 TrŘ), a to ani ve spojení s prohlášením obviněného o spáchání skutku. Souhlas obviněného s narovnáním tak není roven doznání viny.⁴⁷

S narovnáním musí souhlasit také *poškozený*, aby mohlo být schváleno. Je-li trestným činem poškozeno více osob, dává s narovnáním souhlas všichni poškození.⁴⁸ Práva poškozeného vyplývající z narovnání (§ 309 a 311 TrŘ) přitom nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Smyslem narovnání je totiž urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným a k znovuoobnovení stavu před spácháním trestného činu. Narovnání je proto spojeno jen s osobou, která byla trestným činem bezprostředně poškozena.⁴⁹ Na druhou stranu, pokud by došlo k usmrcení poškozeného trestným

⁴⁵ Zák. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

⁴⁶ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 77.

⁴⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 748. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2337.

⁴⁸ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 83.

⁴⁹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 83.

činem, pak pozůstalým poškozeného vznikne originární nárok na náhradu škody založený úmrtím poškozeného, a proto v trestním řízení mohou tento svůj nárok na náhradu škody i práva vyplývající z § 309 a 311 TrŘ uplatnit.⁵⁰

2) Prohlášení obviněného o spáchání skutku

Obviněný musí *svobodně, vážně a určitě* prohlásit, že *spáchal skutek, pro který je stíhán*. Jak již bylo zmíněno výše, není toto prohlášení doznáním. Nelze ho tedy např. použít jako důkaz v dalším řízení, pokud by ke schválení narovnání nedošlo (§ 314 TrŘ). Toto prohlášení o vině může být obsaženo v osobním prohlášení obviněného nebo např. v úředním záznamu podle § 158 odst. 5 TrŘ.⁵¹

Obsahem prohlášení musí být všechny skutkové okolnosti týkající se zákonných znaků stíhaného přečinu, nicméně není třeba, aby se obviněný vyjadřoval k právní kvalifikaci skutku.⁵² Skutek, o němž obviněný činí prohlášení, musí být řádně popsán v usnesení o zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ), resp. též v obžalobě [§ 177 písm. c) TrŘ] nebo v návrhu na potrestání (§ 179d odst. 1 TrŘ), aby nemohl být zaměněn s jiným a aby z popisu vyplývalo použití určité trestní sazby odnětí svobody,⁵³ která v případě úmyslného trestného činu je důležitá z hlediska posouzení, zda se jedná o přečin nebo o zločin.

Není přitom možné ztotožňovat pojem skutku s pojmem trestného činu. Každý trestný čin je zároveň skutkem, ale ne každý skutek je také trestným činem.⁵⁴

⁵⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2351; srov. též TR NS 40/2007-T 1037.

⁵¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 695.

⁵² Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A. K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. Trestní právo, 1997, č. 2, s. 7.

⁵³ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2339.

⁵⁴ Fuchsová, J., Puchala, M. Podmienečné zastavenie trestného stíhania a zmier c/a prezumpcia nevinu, s. 2. [online] <http://www.puchalla.sk/papers/podmienečne-zastavenie-trestného-stíhania-a-zmier-contra-prezumpcia-nevinu.pdf> (16. 3. 2014)

3) Náhrada škody nebo jiné odčinění újmy způsobené přečinem, příp. vydání bezdůvodného obohacení

Trestní věc lze vyřídit narovnáním jen tehdy (při splnění dalších podmínek), napravil-li obviněný následky svého činu, to znamená, že zejména nahradil poškozenému škodu, kterou přečinem způsobil, nebo alespoň učinil úkony potřebné k její úhradě (např. nahlásil pojišťovně pojistnou událost), případně aby jinak odčinil újmu vzniklou přečinem (např. morální újmu způsobenou pomluvou). Jestliže přečinem získal obviněný (příp. jiná osoba) bezdůvodné obohacení (např. v důsledku podvodného jednání obviněného), je obviněný povinen toto bezdůvodné obohacení poškozenému vydat.

Škodu je nutné nahradit v plném rozsahu buď v penězích, nebo uvedením v původní stav.⁵⁵ Obdobné platí o vydání bezdůvodného obohacení. Připouští se přitom, aby se obviněný s poškozeným dohodl i na náhradě škody ve větším rozsahu, než jaká byla vyčíslena. Nesmí však jít o zcela nepřiměřený rozdíl.⁵⁶ To by se mohlo stát např. v důsledku neoprávněného nátlaku poškozeného na obviněného, když některé výsledky viktimologických výzkumů na tento problém ukazují.⁵⁷ Pokud jde o jiné odčinění újmy způsobené trestným činem, přichází v úvahu u přečinů, kde nedochází ke škodě na zdraví či majetku, ale např. na osobnostních právech poškozeného, na jeho cti, dobrém jménu, právu na soukromí apod. Taková újma může být odčiněna omluvou, finanční satisfakcí, osobním zadostiučiněním (např. vykonáním určitých prací pro poškozeného) aj.⁵⁸

4) Složení peněžní částky na pomoc obětem trestných činů

Obviněný musí *na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství* peněžitou částku určenou státu *na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti* podle zákona o obětech trestných činů (zák. č. 45/2013 Sb.). Toto ustanovení doznalo oproti původnímu

⁵⁵ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum institutu narovnání. Praha: IKSP, 1999, s. 64.

⁵⁶ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 79.

⁵⁷ Matula, V. Narovnání jako nový institut českého trestního práva procesního. Praha: UK, 1998, s. 41.

⁵⁸ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 79-80.

znění změny v tom ohledu, že dříve se jednalo o peněžitou částku složenou na obecně prospěšné účely, když z této částky nejméně 50 % musel obviněný určit na již uvedenou pomoc státu obětem trestné činnosti podle zvláštního předpisu⁵⁹ Podle současné právní úpravy je tedy celá částka využita pro účely peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

Přiměřenost složené částky se dle § 309 odst. 1 písm. d) TrŘ vztahuje k závažnosti přečinu, pro který je obviněný stíhán. Ačkoli však trestní řád v tomto ustanovení nezmiňuje také majetkové poměry obviněného (což by mohl vést ke zvýhodnění movitějších obviněných), jsou mj. i majetkové poměry obviněného jedním z kritérií posuzování dostatečnosti vyřízení trestní věci formou narovnání (§ 309 odst. 1 TrŘ).⁶⁰ Zohlednění majetkových poměrů je tak důležité proto, aby složená peněžítá částka byla způsobilá dostatečně citelně, nikoli však nepřiměřeně, postihnout majetkové zájmy obviněného a aby i v důsledku toho mohlo narovnání naplnit účel trestního řízení. Pro zpřehlednění právní úpravy by však nebylo od věci doplnit i ustanovení § 309 odst. 1 písm. d) TrŘ o podmínku přiměřenosti ve vztahu k majetkovým poměrům obviněného.⁶¹

5) Dostačující způsob vyřízení věci

Soud a v přípravném řízení státní zástupce musí kromě splnění výše uvedených podmínek zkoumat také to, zda vyřízení dané trestní věci schválením narovnání je *dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům*. Dostatečnost vyřízení věci schválením narovnání posuzuje soud (státní zástupce) tak, že uvažuje, jaký průběh a výsledek by mělo standardně vedené trestního řízení v dané věci, a to poté porovnává

⁵⁹ Tehdy ještě dle zák. č. 209/1997 Sb., poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti (byl zrušen zák. č. 45/2013 Sb.)

⁶⁰ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 81.

⁶¹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 81.

s výsledkem potenciálního narovnání z hlediska naplnění účelu trestního práva hmotného i procesního.⁶²

Soud či státní zástupce má zohlednit i povahu a účel narovnání a v souvislosti s tím posoudit, zda trestný čin vedl ke konfliktu mezi obviněným a konkrétním poškozeným, protože účelem narovnání je právě urovnání (vypořádání) takových konfliktů.⁶³

Důležitým kritériem je také míra, v níž byl trestným činem dotčen veřejný zájem. Zde se jedná o okruh společenských vztahů a zájmů a o intenzitu zásahů do nich, tedy narušil-li trestný čin jen nebo převážně soukromou sféru poškozeného, nebo zda měl větší dopad na širší veřejnost (např. násilí proti úřední osobě - § 325 TrZ). Větší míra dotčení veřejného zájmu ve srovnání se zasažením zájmu soukromého snižuje pravděpodobnost schválení narovnání v dané trestní věci.⁶⁴

K řádnému posouzení dostatečnosti vyřízení věci je jistě také třeba pečlivě zohlednit osobu obviněného a jeho osobní a majetkové poměry. V rámci toho je nutné se mj. zaměřit i na osobní život obviněného před spácháním trestného činu, na jeho případnou kriminální minulost, ale rovněž chování po činu, věk obviněného, jeho rodinné zázemí apod. Osobní a majetkové poměry jsou významné především při stanovení přiměřené peněžité částky na pomoc státu obětem trestné činnosti.⁶⁵

3.2 Rozhodnutí o narovnání

O narovnání v trestním řízení může rozhodnout *usnesením soud a v přípravném řízení státní zástupce*, jsou-li podmínky pro schválení narovnání uvedené výše splněny.

Rozhoduje-li o schválení narovnání soud, přichází v úvahu takové rozhodnutí během předběžného projednání obžaloby zasedání

⁶² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2344.

⁶³ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 85.

⁶⁴ Srov. např. Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 97-98.

⁶⁵ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 85-86.

[§ 188 odst. 1 písm. f) TrŘ], v případě, že rozhoduje samosoudce (což bude častější případ vzhledem k vymezení okruhu trestných činů, u nichž lze narovnání aplikovat), může narovnání schválit v rámci přezkumu obžaloby nebo návrhu na potrestání podle § 314c odst. 1 TrŘ. Dále soud může narovnání schválit v hlavním líčení (§ 223a odst. 1 TrŘ), mimo hlavní líčení (§ 231 odst. 1 TrŘ) nebo také ve zjednodušeném řízení o návrhu na potrestání (§ 314b TrŘ).

Schválit narovnání nemůže sám soud v druhém stupni [srov. § 257 odst. 1 písm. c) TrŘ]⁶⁶.

Před případným schválením narovnání je nutné obviněného i poškozeného *vyslechnout*, a to především o procesu sjednávání dohody o narovnání, o tom, jestli uzavřená dohoda byla sjednání oboustranně dobrovolně, a samozřejmě o tom, zda souhlasí s narovnáním s vědomím všech důsledků schválení narovnání. Výslech obviněného musí zároveň obsahovat prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Obviněný i poškozený musí být před výslechem *poučeni* o svých právech a rovněž o podstatě institutu narovnání a jeho důsledcích (srov. 310 odst. 1 TrŘ).

Také je třeba před schválením narovnání ověřit, zda peněžitá částka určená na pomoc státu obětem trestné činnosti byla skutečně složena v celé výši na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství.⁶⁷

Obsah rozhodnutí o schválení narovnání (§ 311 odst. 1 TrŘ):

- popis skutku, jehož se narovnání týká,
- právní posouzení skutku,
- obsah narovnání:
 - výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony,
 - rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony, případně
 - způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem,

⁶⁶ Matula, V. Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení. Trestní právo, 1999, č. 3, s. 23. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, s. 86.

⁶⁷ Srov. rozh. č. 46/1999 Sb. rozh. tr.

- peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, a
- *výrok o zastavení trestního stíhání* pro skutek, ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká.

Proti usnesení o schválení narovnání může obviněný, poškozený a v řízení před soudem i státní zástupce podat stížnost, jež má odkladný účinek (§ 309 odst. 2 TrŘ).

Rozhodnutí o schválení narovnání je skutečností významnou pro trestní řízení a jako taková se eviduje podle zvláštního zákona.⁶⁸ Jde totiž o rozhodnutí svým významem srovnatelné s rozhodnutím o vině.⁶⁹ Trestní stíhání je nabytím právní moci usnesení, kterým bylo schváleno narovnání, definitivně zastaveno a o skutku je tak meritorně rozhodnuto, což vytváří překážku rei iudicatae.⁷⁰

Je třeba ještě připomenout, že na schválení narovnání nemá obviněný (ani poškozený) právní nárok, a to ani za splnění všech předpokladů, za nichž je možné narovnání schválit. Vždy tedy záleží na individuální posouzení příslušného orgánu činného v trestním řízení, zda narovnání schválí či nikoli.

3.3 Narovnání v komparaci s podmíněným zastavením trestního stíhání

Podmíněné zastavení trestního stíhání je institut velice podobný narovnání, což ještě umocnila změna právní úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání provedená zák. č. 193/2012 Sb., který mj. zavedl do trestního řádu zvláštní formu podmíněného zastavení trestního stíhání, jíž je možné aplikovat u přečinů vyšší závažnosti,⁷¹ a jež vyžaduje obdobné podmínky jako schválení narovnání.

⁶⁸ Zák. č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 2356.

⁷⁰ Srov. např. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 695.

⁷¹ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 738.

Narovnání i podmíněné zastavení trestního stíhání lze využít v trestních věcech, v nichž se vede *řízení o přečinu* (§ 14 odst. 2 TrZ), a to za předpokladu, lze-li takové *vyřízení věci* považovat důvodně za *dostačující* vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu (v případě podmíněného zastavení trestního stíhání - § 307 odst. 1 TrŘ), resp. k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům (u narovnání – § 309 odst. 1 TrŘ). Nároky na posouzení dostatečnosti vyřízení věci jsou tak přeci jen přísnější u narovnání.⁷²

Společným znakem je také to, že *obviněný musí* s takovým vyřízením trestní věci *souhlasit*. Zároveň musí svým způsobem přijmout vinu ve vztahu k činu, pro který je stíhán.

Rozdíl je v tom, že *podmíněné zastavení trestního stíhání vyžaduje doznání obviněného*, které musí být zachyceno v protokolu o výpovědi obviněného dle § 90 a násl. TrŘ, když toto doznání musí obsahovat všechny skutkové okolnosti, na základě kterých lze dovést naplnění skutkové podstaty stíhaného trestného činu. Přitom stačí, jestliže „obviněný dozná skutečnosti umožňující závěr o tom, že se přečinu dopustil“, aniž by bylo nutné jeho výslovné prohlášení, že je určitým přečinem vinen.⁷³ Dokonce v případě, že je obviněný stíhán pro nedbalostní přečin spáchaný z nevědomé nedbalosti, případně přichází v úvahu jeho zavinění v této formě, může být doznáním pro účely podmíněného zastavení trestního stíhání, ve kterém obviněný pouze připouští, že nastaly skutkové okolnosti významné pro posouzení trestnosti činu, i když ve své výpovědi tyto okolnosti

⁷² Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha : Leges, 2011, s. 85.

⁷³ Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 737.

neuvádí, a zároveň nečiní žádné výhrady proti své trestní odpovědnosti⁷⁴.

Má-li být schváleno *narovnání*, *obviněný* se nemusí doznat (doznání není podmínkou aplikace tohoto institutu), ale je třeba, aby *prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán*, a o tomto prohlášení nejsou důvodné pochybnosti, pokud jde o jeho svobodu, vážnost a určitost. Toto osobní prohlášení obviněného nemusí být obsaženo v protokole o výpovědi, stačí jeho prostá protokolace dle § 55 a násl. TrŘ, příp. úřední záznam ve smyslu § 158 odst. 6 TrŘ.⁷⁵

Zatímco *doznání* v případě řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání *lze v dalším řízení* (pokud by např. nakonec nebylo o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnuto nebo pokud by se v trestním stíhání pokračovalo kvůli tomu, že se obviněný ve zkušební době neosvědčil) *použít jako důkaz, prohlášení obviněného* o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, *není možno* v případě, že narovnání nakonec schváleno nebude, *jako důkaz* v dalším řízení *použít*. Souhlas obviněného tak spolu s jeho prohlášením o spáchání skutku není možné chápat jako doznání viny, což vyplývá i z ustanovení čl. 6 odst. 2 EÚLP.⁷⁶

Podmíněné zastavení trestního stíhání je podmíněno souhlasem obviněného (§ 307 odst. 1 TrŘ), nikoli však poškozeného, kdežto *narovnání* může být schváleno *jen tehdy, souhlasí-li* s tímto způsobem vyřízení trestní věci kromě obviněného *též poškozený* (§ 309 odst. 1 TrŘ). Tato podmínka vyplývá i ze samotného pojmu *narovnání*, jehož smyslem je urovnat konflikt mezi obviněným a poškozeným, to znamená, že

⁷⁴ Srov. rozh. č. 57/2006 Sb. rozh. tr.

⁷⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 745.

⁷⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 748.

obě tyto strany musí dospět k vzájemné dohodě o způsobu řešení, který je pro oba přijatelný, a proto s ním oba vyjadřují svůj souhlas. Tato dohoda je výsledkem mediačního procesu, který vede mediátor (úředník PMS – viz výše). Bez mediace si pak lze těžko představit pozitivní výsledek řízení o schválení narovnání. U podmíněného zastavení trestního stíhání k takové mediaci dojít nemusí (přestože ani zde není vyloučen), protože souhlas poškozeného se nevyžaduje. To navíc umožňuje realizovat podmíněné zastavení trestního stíhání i v trestních věcech, kde nevystupuje konkrétní poškozený, zejména proto, že činem nebyla způsobena škoda ani nebylo získáno bezdůvodné obohacení [srov. § 307 odst. 1 písm. b) a c) TrŘ]. Podmíněné zastavení trestního stíhání je tedy přípustné i tehdy, kdy v důsledku přečinu nevznikla škoda ani bezdůvodné obohacení, a nepřipadá tak v úvahu aktivita obviněného směřující k uspokojení nároku poškozeného.⁷⁷

Jinak pokud jde o *povinnost nahradit škodu* poškozenému či mu vydat bezdůvodné obohacení získané přečinem, jde o požadavek, který je obdobně vyžadován jak u podmíněného zastavení trestního stíhání, tak u narovnání. Lze však i zde identifikovat určité *rozdíly*. O jednom z nich již byla řeč. K tomu, aby bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno, není náhrady škody nebo vydání získaného bezdůvodného obohacení vždy nezbytné, a to tehdy, pokud se spáchaný přečin obešel bez způsobení škody nebo získání bezdůvodného obohacení. Nevyžaduje se zde jiný způsob odčinění újmy způsobené trestným činem (poškozenému nebo společnosti jako takové). Není také nezbytně nutné, aby (celá) škoda byla nahrazena, resp. (celé) bezdůvodné obohacení bylo vráceno ještě před vydáním usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Podle § 307 odst. 1 písm. b) a c) TrŘ postačí, uzavřel-li obviněný dohodu s poškozeným o náhradě

⁷⁷ Rozh. č. 47/1996 Sb. rozh. tr.

škody nebo o vydání bezdůvodného obohacení nebo učinil-li obviněný jiná potřebná opatření k náhradě škody nebo k vydání získaného bezdůvodného obohacení. Uzavřel-li obviněný s poškozeným dohodu o náhradě škody nebo o vydání bezdůvodného obohacení, je třeba, aby škodu zcela nahradil nebo bezdůvodné obohacení zcela vydal do uplynutí zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 4 TrŘ).

Pro schválení narovnání je však nějakým způsobem poškozeného odškodnit, přestože i zde se může stát, že nebyla způsobena konkrétní (majetková) škoda ani obviněný nezískal bezdůvodné obohacení. Pak přicházejí v úvahy jiné způsoby odčinění újmy (především nemajetkového charakteru), která byla přečinem poškozenému způsobena. Odškodnění poškozeného může spočívat (jak již bylo uvedeno v kap. 3.1) v určité finanční satisfakci nebo např. v nějaké činnosti vykonané ve prospěch poškozeného, v omluvě apod.

Kromě náhrady škody, vydání bezdůvodného obohacení nebo jiného odčinění újmy způsobené přečinem vyžaduje schválení narovnání po obviněném ještě *složení peněžité částky určené na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti* podle zvláštního předpisu na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství [§ 309 odst. 1 písm. d) TrŘ]. Přiměřenost této částky ve vztahu k závažnosti přečinu posuzuje soud a v přípravném řízení státní zástupce.

Stejnou podmínku alternativně vyžaduje trestní řád i u *podmíněného zastavení trestního stíhání*, ale jen u jeho *zvláštní formy* upravené v § 307 odst. 2 písm. b) TrŘ. Je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání nebo poměry obviněného, rozhodne soud a v přípravném řízení státní zástupce o podmíněném zastavení trestního stíhání jen tehdy, splní-li obviněný základní podmínky uvedené v § 307

odst. 1 TrŘ a navíc se zaváže, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, *nebo složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu* [§ 307 odst. 2 písm. b) TrŘ].

S možností žádat na obviněném, aby přijal *závazek zdržet se činnosti*, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, se u narovnání nesetkáme, což plyne ze skutečnosti, že schválení narovnání je rozhodnutím definitivním bez uložení zkušební doby, během níž by obviněný tento závazek měl povinnost dodržovat.

Tím se dostáváme k poslednímu zásadnímu rozdílu mezi narovnáním a podmíněným zastavením trestního stíhání. Zatímco *usnesení o schválení narovnání* je meritorním rozhodnutím, které nabytím právní moci *zakládá překážku věci rozhodnuté*, usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání je rozhodnutí zatímní (dočasné), které se až osvědčením se obviněného ve zkušební době fakticky mění v rozhodnutí definitivní. Již ze samotného pojmu *podmíněného zastavení trestního stíhání* vyplývá, že obviněnému se stanoví *zkušební doba*, během níž musí obviněný vést řádný život a splnit další uložené povinnosti či dodržovat uložená omezení. Zejména je povinen nahradit škodu způsobenou přečinem nebo vydat bezdůvodné obohacení činem získané, pokud se tak nestalo ještě před vydáním usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Dále v případě, že se zavázal zdržet se po zkušební dobu určité činnosti, v souvislosti s níž spáchal přečin, musí tento svůj závazek dodržet. V případě, že se zaváže zdržet se řízení motorových vozidel, je povinen odevzdat řidičský průkaz podle zvláštního předpisu a právní mocí usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání pozbývá řidičské

oprávnění (srov. § 307 odst. 5 TrŘ). Obviněnému lze též uložit, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život (srov. § 307 odst. 6 TrŘ a § 48 odst. 4 TrZ). Zkušební doba se v rozhodnutí stanoví na 6 měsíců až dva roky, v případě rozhodnutí podle § 307 odst. 2 TrŘ až na pět let. Zkušební doba počíná právní mocí usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. (§ 307 odst. 3 TrŘ)

Pokud obviněný vedl ve zkušební době řádný život a splnil i další povinnosti, zejména povinnost nahradit způsobenou škodu, vydat bezdůvodné obohacení nebo jinou povinnost, k jejímuž splnění se zavázal, a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne soud a v přípravném řízení státní zástupce, že se *osvědčil* (§ 308 odst. 1 věta první TrŘ). V opačném případě příslušný orgán rozhodne, a to popřípadě i během zkušební doby, že se neosvědčil a že se v trestním řízení (stíhání) pokračuje (§ 308 odst. 1 věta druhá TrŘ). Za určitých okolností lze ve výjimečných případech ponechat podmíněné zastavení trestního stíhání v platnosti za současného prodloužení zkušební doby až o jeden rok s tím, že ale celkem nesmí zkušební doba překročit pět let (§ 308 odst. 1 věta třetí TrŘ). Nerozhodne-li soud, resp. státní zástupce do jednoho roku od uplynutí zkušební doby, aniž na tom měl obviněný vinu, zda se obviněný ve zkušební době osvědčil či nikoli, nastává fikce osvědčení, to znamená, že se má za to, že se obviněný osvědčil (§ 308 odst. 2 TrŘ). Právní mocí rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, nebo uplynutím roční lhůty od skončení zkušební doby, aniž by příslušný orgán rozhodl, nastávají účinky zastavení trestního stíhání a překážky věci rozhodnutí ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) TrŘ (§ 308 odst. 3 TrŘ).

Z uvedeného výkladu je patrné, že podmíněné zastavení trestního stíhání i narovnání mají hodně společného, nicméně se i v lecčem liší. Jako *celkově jednodušší* z hlediska aplikace v praxi lze považovat *podmíněné zastavení trestního stíhání*, zejména jeho základní variantu, jejíž podmínky upravuje § 307 odst. 1 TrŘ. Pro obviněného i pro orgány příslušné o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout může být sice určitou nevýhodou, že se nejedná o rozhodnutí definitivní a je nutno stanovit zkušební dobu, kdy jednak obviněný si musí dávat zvýšený pozor na své chování, včetně splnění uložených povinností nebo omezení, aby dosáhl definitivního zastavení trestního stíhání, jednak soud a v přípravném řízení státní zástupce by měli chování obviněného ve zkušební době sledovat tak, aby mohli reagovat na případné porušení povinností obviněného, a po skončení zkušební doby je také třeba rozhodnout o tom, zda se obviněný osvědčil či zda se bude v řízení pokračovat (byť práci těchto orgánů činných v trestním řízení může fakticky zjednodušit zákonná fikce osvědčení se obviněného).

Nicméně jistá nevýhoda zkušební doby je vyvážena tím, že pro podmíněné zastavení trestního stíhání jsou zapotřebí méně náročné podmínky, včetně toho, že se nevyžaduje souhlas poškozeného. Navíc i samotná existence zkušební doby může být zvýšenou motivací pro soud nebo státního zástupce, aby využil tento druh odklonu, neboť v případě nejistoty o tom, zda lze takové rozhodnutí považovat za dostatečné, získávají uvedené orgány činné v trestním řízení čas na to, aby si ověřili splnění této podmínky právě během zkušební doby tím, že budou sledovat, zda obviněný dodržuje uložené povinnosti a uložená omezení a vede řádný život.

Hlavní výhodou narovnání především z pohledu obviněného lze spatřovat tedy právě v tom, že právní mocí usnesení o schválení narovnání nastávají účinky zastavení trestního stíhání. Výhodné to může být i pro orgány činné v trestním řízení, neboť se poté již danou trestní věcí nemusí zabývat, leda by se objevily nějaké nové zásadní skutečnosti a důkazy, které by mohly vést třeba k obnově řízení. Tato výhoda narovnání je však vyvážena poměrně náročnými požadavky zákona – souhlas poškozeného (s tím, že bez existence konkrétního poškozeného ani nelze narovnání schválit), složení peněžité částky na účet soudu (státního zastupitelství) určené na pomoc obětem trestných činů (když tato podmínka se u podmíněného zastavení trestního stíhání alternativně objevuje jen v jeho zvláštní formě předepsané pro závažnější případy). Také pokud jde o náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení, resp. jiného odčinění újmy způsobené trestným činem, jsou ustanovení o narovnání přísnější v tom, že škoda musí být nahrazena, resp. bezdůvodné obohacení vydání či újma jinak odčiněna ještě před samotným rozhodnutím, jímž se případně narovnání schválí.

I tyto hlavní rozdíly mezi narovnáním a podmíněným zastavením trestního stíhání zřejmě způsobují, že k podmíněnému zastavení trestního stíhání v praxi dochází mnohem častěji než ke schválení narovnání, o čemž již byla řeč výše.

3.4 Role Probační a mediační služby v řízení o narovnání

Probační a mediační služba ČR se velmi podstatně zapojuje do procesu vedoucímu k případné dohodě o narovnání, která pak může být schválena soudem, resp. státním zástupcem. Účast Probační a mediační služby, konkrétně pak probačního úředníka (často v roli mediátora), v řízení o narovnání upravuje zákon č. 257/2000 Sb., o

Probační a mediační službě ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZPMS).⁷⁸

Základem je ustanovení § 2 odst. 2 ZPMS, které definuje *mediaci*, a to jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.*“ Mediaci lze přitom provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

Mezi *hlavní úkoly Probační a mediační služby* se řadí (srov. § 4 odst. 1 ZPMS):

- vytváření předpokladů k tomu, aby trestní věc bylo možno projednat v některém ze zvláštních druhů řízení,
- poskytování obviněnému odborné vedení a pomoc,
- sledování a kontrola jeho chování,
- spolupráce s rodinným a sociálním prostředím, v němž obviněný žije a pracuje, a to s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život,
- vytvářet podmínky pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo pro schválení narovnání (zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody nebo dohody o narovnání).

Úkony v oblasti mediace provádí Probační a mediační služba na pokyn orgánů činných v trestním řízení, ale i bez takového pokynu. Podnět může přijít od obviněného či poškozeného nebo ze strany jejich obhájců, resp. zmocněnců. Provádí-li Probační a mediační služba úkony související s mediací z jiného podnětu nebo na základě pokynu některého z orgánů činných v trestním řízení, musí příslušný orgán činný v trestním řízení bezodkladně informovat. Tento orgán pak může také rozhodnout, že se mediace v daném případě realizovat nebude, protože například pro schválení narovnání (nebo podmíněného zastavení trestního stíhání) nejsou dány podmínky vyžadované zákonem (§ 4 odst. 7 ZPMS; § 27b odst. 2 TrŘ).

⁷⁸ Srov. např. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 695.

Jednou z hlavních zásad činnosti Probační a mediační služby je *princip spolupráce a vzájemné koordinace PMS s orgány činnými v trestním řízení*, která je základem úspěšného mediačního procesu, včetně schválení narovnání soudem (státním zástupcem), případně alespoň podmíněného zastavení trestního stíhání. O věcech vhodných k mediaci jsou dokonce policejní orgán a státní zástupce povinni vyrozumět příslušné středisko PMS, a to především v trestních věcech mladistvých (srov. § 4 odst. 9 ZMPS). Probační a mediační služba spolupracuje *i s jinými orgány a institucemi* (s orgánem sociálně právní ochrany dětí, se spolky, nadacemi, školami a školskými zařízeními, registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi aj. (§ 5 ZMPS).

Probační a mediační služba může již v přípravném řízení přispívat k realizaci odklonné funkce přípravného řízení, a tak spoluvytvářet předpoklady pro aplikaci nejen narovnání dle § 309 a násl. TrŘ, ale i dalších druhů odklonů, zejm. podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 a násl. TrŘ, čímž usnadňuje státním zástupcům efektivní rozhodování v těchto případech.⁷⁹

Realizace mediace ze strany Probační a mediační služby je *bezplatná*, vyžaduje však *souhlas obou stran*. Úkol mediátora spočívá v pomoci oběma stranám, aby dospěly k oboustranně přijatelnému řešení vzniklého konfliktu, tj. aby se shodly na náhradě škody nebo jiném odčinění újmy způsobené trestným činem nebo na vrácení bezdůvodného obohacení, ale rovněž o příčinách konfliktu a dalších souvisejících okolností. Díky tomu má obviněný jednak možnost omluvit se poškozenému, jednak ozřejmit příčiny svého chování, resp. jednání, a napravit následky trestného činu, který spáchal, ve vztahu k poškozenému.⁸⁰

V praxi je jedním ze základních předpokladů úspěšného uplatnění mediace kvalitní spolupráce s justičními orgány. Jde především o to, aby PMS získávala dostatek vhodných podnětů pro

⁷⁹ Rozum, J. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In: Karabec, Z. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003, s. 45.

⁸⁰ [online] <https://www.pmscr.cz/odborne-cinnosti/> (10. 12. 2013)

mediaci. Proto je také třeba, aby PMS byla dostatečně akcentována právě orgány činnými v trestním řízení. Zde jde rovněž o hledisko časové, protože z pohledu motivace v úvahu přicházejících účastníků mediace je vhodné, aby do mediačního procesu vstoupili co nejdříve po spáchání trestného činu, a tedy i vzniku konfliktu. Zatím bohužel hlavní objem činností PMS spadá do vykonávacího řízení (zejména pokud jde o výkon alternativních trestů, realizace dohledu aj.).⁸¹ I ve vykonávacím řízení sice lze provádět mediaci, nicméně již bez možného efektu na rozhodnutí ve věci samé. Iniciativa justičních partnerů se v posledních letech ustálila naštěstí ve prospěch mírně rostoucí tendence počtu podnětů již v přípravném řízení, přičemž tento trend je třeba z pohledu PMS jistě podporovat a snažit se o další pokrok v tomto směru.⁸²

Na závěr této části považuji za vhodné zmínit i další právní předpis upravující v současné době mediaci, zejména v soukromoprávních vztazích, a to zák. č. 202/2012 Sb., o mediaci. V trestních věcech se však mediace upravená tímto zákonem zřejmě nevyskytne, neboť pro orgány činné v trestním řízení je standardním postupem kooperace s Probační a mediační službou. Navíc úkoly probačního úředníka jsou zakotveny v trestním řádu a probační úředník je podle tohoto základního trestně procesního předpisu pomocnou osobou orgánů činných v trestním řízení.

3.5 Mediace

Kvalitní mediace je jedním ze základních předpokladů úspěšného procesu narovnání.

Mediací v trestních věcech se zabývá především Probační a mediační služba, která mediaci definuje jako „*mimosoudní zprostředkování řešení trestního konfliktu mezi poškozeným a*

⁸¹ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 140.

⁸² Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 143.

*pachatelem za účasti třetí osoby – mediátora, při které je oběma stranám dána možnost vyjádřit své pocity, očekávání a potřeby, které vznikly v souvislosti s trestnou činností“.*⁸³

Smysl a účel mediace spočívá v tom, že má přispět jednak ke zmírnění následků, které měl trestný čin pro poškozeného, jednak motivovat pachatele k tomu, aby převzal svou odpovědnost za újmy způsobené jeho trestným činem zejména poškozenému, ale i společnosti jako celku. Mediace lze využít především v řízení o narovnání a také v rámci rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo podmíněném upuštění od podání návrhu na potrestání, v trestních věcech mladistvých pak také v případě rozhodování o odstoupení od trestního stíhání. Mediaci je ale také možno aplikovat tam, kde přichází v úvahu uložení nějakého alternativního trestu (u mladistvých alternativního trestního opatření), tedy trestu nespojeného s odnětím svobody, zejména jde o obecně prospěšné práce, domácí vězení, případně peněžitý trest ukládaný jako samostatný apod. Proces mediace je tak široce využitelný v celém systému trestní justice.⁸⁴

Jak bylo uvedeno, podstatou mediace je zprostředkování řešení sporu mezi dvěma subjekty za účasti třetí osoby – mediátora. Jeho úloha tkví v řízení mediačního procesu a pomoci stranám sporu k tomu, aby dospěly k oboustranně uspokojivému řešení. Základem mediace je přesvědčení, že uvedené strany sporu (konfliktu) mohou tento svůj spor vyřešit vlastními silami bez významnějších zásahů zvenčí.⁸⁵

Mediace v trestním řízení se nejprve začala prosazovat v Severní Americe v druhé polovině 20. století, v Evropě lze počátky takové mediace datovat do 70. let 20. století, kdy se začaly realizovat mediační projekty ve Velké Británii. Hlavní rozvoj mediace v Evropě nastal v 90. letech 20. století, a to v souvislosti s implementací

⁸³ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha : IKSP, 2009, s. 4.

⁸⁴ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha : IKSP, 2009, s. 4.

⁸⁵ Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha : SPJ 2001, str. 6.

různých druhů odklonů (diversions) do trestního řízení a též zavádění alternativních trestních sankcí.⁸⁶

Mediace má dnes řadu různých forem a představuje mnoho různých postupů. Lze přitom rozlišovat tři *základní modely mediace*:

1. mediace jako součást tradičního trestního řízení;
2. mediace coby alternativa k tradičnímu trestnímu řízení;
3. mediace jakožto součást trestního řízení využívaná zpravidla poté, co soud rozhodl o vině a trestu, přičemž účelem takové mediace je vyřešení konfliktu mezi obviněným a poškozeným.⁸⁷

V rámci justičního systému se vyskytují tři *základní typy mediačních programů*:

- I. programy nezávislé na systému trestní justice – jsou plnohodnotnou alternativou k tradičnímu způsobu projednání trestní věci;
- II. programy relativně nezávislé na systému trestní justice – mediace se v určité procesní fázi nabízí jako součást trestního řízení a pokud je úspěšná, může to mít vliv na rozhodnutí soudu nebo státního zástupce v dané trestní věci;
- III. mediace plně závislá na systému trestní justice – je dílčí součástí standardního trestního řízení a využívá se až ve vykonávacím řízení, tj. v rámci výkonu trestu, a to u závažných trestných činů.⁸⁸

⁸⁶ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha : IKSP, 2009, s. 7.

⁸⁷ Groenhuijsen, M. Victim – offender mediation: legal and procedural safeguards. Experiments and legislation on some European jurisdictions. In: Victim – Offender Mediation in Europe: Making restorative Justice Works. Leuven: Leuven University Press, 2000. Cit. dle Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha : IKSP, 2009, s. 8.

⁸⁸ Gavrielides, T. Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy. Helsinki : HEUNI 2007. Cit. dle Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha : IKSP, 2009, s. 8.

Dle doporučení Rady Evropy č. R (99) 19 by mediace v trestních věcech měla odpovídat následujícím *principům* (některé z nich byly zmíněny již dříve)⁸⁹:

- svobodná účast stran na mediaci
- dostatečná autonomie mediátorů a orgánů poskytujících mediační služby
- adekvátní legislativní rámec, který mediaci v trestních věcech usnadňuje, včetně zákonné úpravy činnosti mediátorů
- procesní záruky pro zúčastněné strany (zejm. právo na právní pomoc, na tlumočníka, nezletilí navíc na rodičovskou pomoc)
- rozhodovací pravomoc orgánů trestní justice, pokud jde o předání trestní věci k mediaci a hodnocení výsledků mediačního procesu
- plné poučení stran o jejich právech, povaze mediace a jejich možných důsledcích před udělením jejich souhlasu s mediací
- zvláštní právní ochrana mladistvých
- oboustranná shoda na základních okolnostech projednávané trestní věci
- zákaz použití účasti na mediaci jako důkazu přiznání viny v dalším trestním řízení
- plné zohlednění zjevné nerovnosti účastníků řízení, pokud jde o jejich věk, vyspělost, duševní schopnosti apod.
- přiměřený časový limit pro rozhodnutí o předání trestní věci k mediaci a pro provedení mediace
- informování příslušných orgánů činných v trestním řízení o stavu mediačního procesu

⁸⁹ Srov. Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha : IKSP, 2009, s. 9-11. Karabec, Z. a kol. Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003, s 70 a násl.

- rovnocennost mediační dohody o vyrovnání závazků se soudním rozhodnutím
- adekvátní odbornost, zkušenost a informovanost mediátorů
- nestrannost provádění mediace
- důvěrnost a neveřejnost provádění mediace
- vázanost skutkovou podstatou případu
- respekt k potřebám stran
- respekt k důstojnosti zúčastněných subjektů jak ze strany mediátora tak samotných stran konfliktu
- efektivní, ale zvládnutelné tempo provedení mediace
- dobrovolnost dohod
- dohody obsahující rozumné a přiměřené závazky
- předání objektivní zprávy o průběhu a výsledcích mediace ze strany mediátora příslušným orgánům činným v trestním řízení

Z hlediska vlastní realizace mediace v trestních věcech v České republice, jsou účastníky mediačního procesu pachatel (obviněný) a oběť (poškozený), roli zprostředkovatele urovnání konfliktního stavu je plní probační úředník. Mediace se také mohou se souhlasem uvedených účastníků zúčastnit jejich právní zástupci a v případě mladistvých účastníků rovněž jejich rodiče, kurátoři pro mládež či další blízké osoby.⁹⁰

Podnětem k zahájení mediačního řízení podle § 4 odst. 7 ZPMS:

- a) pokyn soudu, státního zástupce nebo podnět policejního orgánu,
- b) podnět stran trestního řízení, zejm. obviněného a poškozeného, resp. obhájce obviněného či zmocněnce poškozeného, nebo podnět dalších osob zainteresovaných na řízení (např. orgán sociálně právní ochrany dětí), nebo
- c) vlastní iniciativa PMS.

⁹⁰ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 83.

Iniciativa k zahájení procesu mediace přitom v praxi zpravidla vychází od policejního orgánu a na druhém místě jsou samotní pachatelé, resp. obvinění.⁹¹

Způsob realizace mediace popisuje Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a v řízení před soudem, jehož přílohou je Manuál mediace se vzory pro základní úkony prováděné při mediaci.

Do procesu mediace se v České republice *nejčastěji* dostávají *majetkové trestné činy* (více než 50 %), cca jednu třetinu tvoří násilné delikty a zbývající část připadá na trestné činy kombinovaného charakteru, kdy došlo k útoku jak na majetek, tak i na zdraví poškozeného (např. loupež) a na další trestné činy, např. zanedbání povinné výživy, výtržnictví apod.⁹²

Z hlediska *motivace obětí a pachatelů* účastnit se mediace, mezi nejsilnější důvody poškozených patří touha poznat motivy pachatele, které ho vedly ke spáchání trestného činu, dále vyhnout se zdlouhavému projednání věci před soudem, vyslechnout si omluvu od pachatele a získat náhradu škody. U řady poškozených se objevuje i motivace spočívající v možnosti přispět svou účastí na mediaci k nápravě pachatele. Pro oběti přitom zpravidla není tak důležité dozvědět se více o samotném pachateli, případně dokázat sám sobě, že osobní konfrontace s pachatelem nebude pro poškozeného znamenat problém.⁹³

Pro pachatele bývá hlavním důvodem pro účast na mediaci příležitost dohodnout se s poškozeným o náhradě škody či jiném odčinění následků trestného činu a také možnost urychlení projednání věci a dosažení mírnějšího postihu za spáchaný delikt. Zároveň však u poměrně značné části pachatelů hraje důležitou roli i potřeba omluvit

⁹¹ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 103.

⁹² Jde o výsledky dotazníkového šetření provedeného v roce 2009 provedeného Institutem pro kriminologii a sociální prevenci ve spolupráci s PMS – srov. Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 31.

⁹³ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 36-37.

se poškozenému za spáchaný čin, případně mu projevit lítost nad spácháním činu. Potřeba vysvětlovat motivaci činu a okolnosti, které ke spáchání činu vedly, na druhou stranu nehraje u řady pachatelů tak významnou roli. Mezi dalšími důvody pro účast pachatelů na mediačním procesu mohou být i snaha nepřijít kvůli spáchanému trestnému činu o zaměstnání, ale i zvědavost či bezradnost z toho, že sice dotyčný pachatel již nahradil škodu a omluvil se, přesto na něj poškozený podal trestní oznámení.⁹⁴

Pokud jde o *průběh mediace*, mediační setkání trvá celkově v průměru do 90 minut.⁹⁵ Jednou z důležitých zásad mediace je poskytnutí dostatečného prostoru oběti trestného činu, aby mohla vysvětlit pachateli, jakou újmu jí způsobil svým činem (což také většina obětí při mediaci pachateli sdělí), a aby se také případně měla příležitost zeptat, co ho k trestnému činu vedlo, a na další podrobnosti týkající se spáchaného skutku.

Velmi významně může průběh mediace a její celkový výsledek ovlivnit upřímná *omluva* pachatele za spáchaný čin. Většina obětí akcentuje takovou omluvu pachatele jako důležitou a tato omluva má význam z hlediska celkové atmosféry mediačního setkání, kdy oběti tuto atmosféru mají tendenci hodnotit pozitivně. Na druhou stranu samotná omluva nemusí ještě znamenat, že mediace bude úspěšná.⁹⁶

Zásadní z hlediska průběhu a výsledku mediace je samozřejmě *úloha mediátora*, neboť průběh i výsledek tohoto procesu je do značné míry závislý na jeho schopnostech a dovednostech. V rámci výzkumných šetření bylo zjištěno, že v České republice je drtivá většina poškozených i obviněných s prací mediátora spokojena a hodnotí ji jako velmi nebo spíše dobrou.⁹⁷

⁹⁴ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 37-38.

⁹⁵ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 42.

⁹⁶ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 45.

⁹⁷ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 50.

Výsledkem mediace by v nejlepším případě měla být *dohoda* zúčastněných subjektů o tom, jak bude urovnání jejich konflikt a jak bude nahrazena škoda nebo jinak odčiněna způsobená újma. Podle statistik PMS se této dohody dosáhne přibližně v 90 % z celkového počtu mediací. Předmětem dohody je nejčastěji finanční odškodnění, někdy v kombinaci s určitými službami pro poškozeného, jejichž smyslem je odstranění následků činu. Dohoda může zahrnovat také omluvu pachatele, slib, že pachatel vykoná obecně prospěšné práce, slib pachatele, že daný čin nebude opakovat aj.⁹⁸

Kromě samotného uzavření dohody je samozřejmě pro úspěch mediace nezbytné, aby pachatel splnil to, k čemu se v dohodě zavázal. V naprosté většině případů tomu také tak je, když pachatel splní svůj závazek buď celý, nebo alespoň jeho převážnou část. Nedostatky bývají např. v nedodržení termínů splátek, splacení pouze části dohodnuté finanční částky, přičemž závady v plnění dohody se spíše vyskytují v případech mediace o násilných trestných činech.⁹⁹

Kroky, které v rámci mediačního procesu provedlo příslušné středisko PMS, shrnutí výsledků mediace a závěrečné stanovisko probačního úředníka jsou obsaženy v konečné zprávě o výsledku mediace, kterou probační úředník vypracuje, seznámí s ní strany a zašle příslušnému orgánu činnému v trestním řízení.¹⁰⁰

Zpráva o výsledcích mediace je pak jedním z podkladů pro rozhodování orgánů činných v trestním řízení v dané trestní věci, např. pro rozhodnutí o schválení narovnání dle § 309 TrŘ.

⁹⁸ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 54-55.

⁹⁹ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 57.

¹⁰⁰ Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010, s. 108.

4. Srovnání německé a slovenské právní úpravy narovnání s českou právní úpravou

4.1 Täter-Opfer-Ausgleich

V německém trestním právu odpovídá našemu institutu narovnání odklon nazývaný Täter-Opfer-Ausgleich (*narovnání mezi pachatelem a obětí*) upravený v § 46a StGB¹⁰¹. Zajímavé na německé právní úpravě je právě to, že narovnání je z hlediska právního zakotvení *hmotněprávním institutem*, přičemž jeho důsledky se mohou projevit jednak v rámci rozhodování soudu o trestu, jednak v trestním řízení např. v podobě zastavení trestního stíhání.¹⁰²

Ustanovení § 46a StGB obsahuje vlastně dva instituty, jednak *narovnání* v podobě dohody mezi pachatelem a obětí (Täter-Opfer-Ausgleich), jednak *náhradu škody* (bez toho, že by muselo dojít k narovnání jako takovému).

Pokud jde o rozdíly úpravy, kterou obsahuje v § 46a odst. 1 a v odst. 2 StGB, obě ustanovení je sice možné kombinovat, úprava uvedená v odstavci 1 se nicméně vztahuje především k trestným činům s nemateriálními škodami (náprava následků činu zde tkví hlavně v navázání dialogu mezi pachatelem a poškozeným, v omluvě za spáchaný čin, pachatel též může něco poškozenému darovat, vykonat pro něj určité práce apod.), kdežto ustanovení druhého odstavce se týká zejména takových trestných činů, v jejichž důsledku vznikla poškozenému materiální škody (především tedy trestných činů majetkové povahy). Napravení jejich následků může záležet i v tom, že obviněný např. prodá část svého majetku, vzdá se dovolené ve

¹⁰¹ Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník)

¹⁰² Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha : Leges, 2011, s. 88-89.

prospěch poškozeného, nahradí poškozenému vzniklou škodu, zaplatí mu bolestné apod.¹⁰³

Pokud pachatel ve snaze dosáhnout vyrovnání s poškozeným (*narovnání mezi pachatelem a obětí*) svůj čin zcela nebo z převážné části napraví, nebo o nápravu vážně usiluje, nebo v případě, kdy *náhrada škody* od něj vyžadovala významné osobní úsilí nebo odříkání, oběť zcela nebo z převážné části odškodní, může soud podle § 49 odst. 1 StGB zmírnit trest nebo, pokud nemá být uložen trest vyšší než jeden rok nebo peněžitý trest vyšší než 360 denních sazeb, od potrestání upustit.

V trestním právu mladistvých může soud mladistvému v rámci rozhodování v jeho trestní věci uložit *pokynem* mj., aby vynaložil snahu dosáhnout narovnání s poškozeným (§ 10 odst. 1 č. 7 JGG¹⁰⁴). Jestliže se mladistvý pokusil dosáhnout takového narovnání ještě *v přípravném řízení* (i bez toho, že by mu to soud nařídil), může to pro něj znamenat, že státní zástupce upustí od trestního stíhání, pokud zároveň nepokládá za nezbytnou účast soudce ani podání obžaloby (§ 45 odst. 2 JGG).

Täter-Opfer-Ausgleich (dále jen TOA) představuje alternativu nebo doplnění trestu, zejména trestu odnětí svobody, jak v trestním právu dospělých, tak v trestním právu mladistvých.¹⁰⁵

TOA může vypadat v konkrétním případě například tak, že se pachatel oběti osobně omluví za pomluvu, nebo ji pomáhá během jejího omezení v důsledku ublížení na zdraví, a to třeba tím, že jí chodí nakupovat apod.¹⁰⁶

V trestním právu mladistvých může být věc vyřízena prostřednictvím TOA *ještě před zahájením samotného trestního řízení*,

¹⁰³ Smetanová, D. Informace ze semináře konaného ve Spolkové republice Německo na téma „Narovnání mezi pachatelem a poškozeným v trestním řízení“. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 1, s. 30.

¹⁰⁴ Jugendgerichtsgesetz (německý zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

¹⁰⁵ Täter-Opfer-Ausgleich: Versöhnen statt strafen? [online]

<http://www.gangway.de/gangway.asp?cat1id=6&cat2id=417&cat3id=&DocID=83&client=gangway> (17. 3. 2014)

¹⁰⁶ Täter-Opfer-Ausgleich: Versöhnen statt strafen? [online]

<http://www.gangway.de/gangway.asp?cat1id=6&cat2id=417&cat3id=&DocID=83&client=gangway> (17. 3. 2014)

a to na popud probační služby pro mládež (Jugendgerichtshilfe – JGH). V trestním právu mladistvých může také soud TOA mladistvému nařídit (viz výše), a to z pedagogických důvodů, aby si pachatel uvědomil, jaké následky měl jeho činu pro poškozeného.¹⁰⁷

TOA se užívá v případech bagatelní a středně závažné kriminality (např. pomluva, poškození věci, prosté ublížení na zdraví apod.) a slouží zlepšení ochrany obětí i k vyhnutí se čistě represivnímu trestání odnětím svobody nebo peněžitým trestem.¹⁰⁸

TOA byl do německého trestního práva začleněn na základě úspěšných *modelových projektů*, a to nejdříve právě do trestního soudnictví nad mládeží (v roce 1990). Vzorem byla rakouská právní úprava.¹⁰⁹ Posléze byl s ohledem na dosavadní pozitivní zkušenosti v tomto směru novelizován též trestní zákoník (v roce 1994). V roce 1999 byl pak změněn i trestní řád (StPO¹¹⁰), který se rozšířil o ustanovení 155a a 155b. Podle těchto ustanovení je státní zástupce dokonce povinen v každé fázi řízení zkoumat možnost dosáhnout narovnání mezi obviněným a poškozeným.¹¹¹ Obecně tak lze narovnání mezi obviněným (pachatelem) a poškozeným (obětí) dosáhnout nebo se o to alespoň snažit *v řízení o jakémkoli trestném činu*¹¹². Ne vždy to však může být důvodem pro zmírnění trestu či upuštění od potrestání nebo pro zastavení trestního stíhání, to připadá v úvahu jen u méně závažných trestných činů.

Pokud jde o možné zastavení trestního stíhání v důsledku uskutečněného TOA, *státní zástupce* dle § 153b odst. 1 StPO může,

¹⁰⁷ Täter-Opfer-Ausgleich: Versöhnen statt strafen? [online] <http://www.gangway.de/gangway.asp?cat1id=6&cat2id=417&cat3id=&DocID=83&client=gangway> (17. 3. 2014)

¹⁰⁸ Täter-Opfer-Ausgleich: Versöhnen statt strafen? [online] <http://www.gangway.de/gangway.asp?cat1id=6&cat2id=417&cat3id=&DocID=83&client=gangway> (17. 3. 2014)

¹⁰⁹ Smetanová, D. Informace ze semináře konaného ve Spolkové republice Německo na téma „Narovnání mezi pachatelem a poškozeným v trestním řízení“. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 1, s. 30.

¹¹⁰ Strafprozessordnung (německý trestní řád)

¹¹¹ Kerner, H.-J., Hartmann, A., Lenz, S. *Auswertung der bundesweiten Täter-Opfer-Ausgleichs-Statistik für den Zehnjahreszeitraums 1992 bis 2002*. Berlin : Bundesministerium der Justiz, 2005, s. I. [online] http://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/pdfs/TOA_in_der_Entwicklung.pdf?__blob=publicationFile (10. 3. 2014)

¹¹² Täter-Opfer-Ausgleich erklärt. [online] <http://taeter-opfer-ausgleich.de/erklart> (13. 3. 2014)

jsou-li splněny podmínky stanovené pro upuštění od potrestání, se souhlasem soudu, který by byl příslušný rozhodovat o obžalobě v hlavním líčení, *upustit od podání veřejné obžaloby*.¹¹³ Tento druh odklonu lze do jisté míry uplatnit i v řízení před soudem, a to podle § 153b odst. 2 StPO. Soud může při splnění stejných předpokladů nejpozději do začátku hlavního líčení se souhlasem státního zástupce a obviněného *zastavit trestní stíhání*. Poté (tedy v hlavním líčení) může soud postupovat podle § 49 odst. 1 StGB a zmírnit trest nebo upustit od potrestání.¹¹⁴

Upuštění od podání obžaloby, popř. zastavení trestního stíhání z důvodu vážného úsilí obviněného dosáhnout narovnání s poškozeným je dále možné i u jiných trestných činů, než jsou ty, kde soud může zmírnit trest nebo upustit od potrestání, a to na základě § 153a odst. 1 StPO. Podmínkou zde je, že *chybí veřejný zájem* na dalším stíhání obviněného a že s takovým postupem není v rozporu míra viny obviněného a souhlasí-li s tím soud příslušný k provedení hlavního líčení. Obdobně pak může trestní stíhání za těchto podmínek zastavit soud, a to se souhlasem obviněného a státního zástupce.¹¹⁵

Pokud jde o praktickou realizaci TOA, iniciativa zpravidla vychází od státního zástupce s tím, že do vlastního procesu vedoucímu k TOA jsou zapojeny další instituce, zejména JGH (provádí-li se TOA ve věci mladistvého), spolková probační služba (Bundesgerichtshilfe – BGH) nebo specializovaná nezávislá instituce. Cestou TOA jsou řešeny především trestné činy ublížení na zdraví (47 %) a poškození cizí věci (12 %). Pokud jde o poškozené, dominují fyzické osoby (cca 95 %). Mezi pachateli převažují prvopachatelé (asi 70 %). K dohodě mezi pachatelem a poškozeným dochází poměrně často (přibližně v 80 % případů). Dojde-li k dohodě, obsahem je na prvním místě omluva (téměř v 70 %), dále je poměrně častá společná činnost s obětí,

¹¹³ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha : Leges, 2011, s. 89.

¹¹⁴ Srov. Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha : Leges, 2011, s. 90.

¹¹⁵ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha : Leges, 2011, s. 90.

náhrada škody a bolestné. Uvedená čísla konvenují s převažujícím druhem deliktů, u nichž k TOA dochází.¹¹⁶

Narovnání podle převládajícího názoru *nelze* v německém trestním právu *realizovat v případech, kdy neexistuje žádná oběť*, resp. sice existuje poškozený, ale žádná individuální oběť (především tehdy, je-li poškozeným právnická osoba nebo stát). To se týká např. možnosti použití narovnání u daňových a obdobných deliktů nebo u trestných činů namířených proti veřejnému zájmu. V těchto případech se tedy nepoužije institutu narovnání, ale pokud dojde k finančnímu vyrovnání pachatele se státem, lze aplikovat příslušná ustanovení o zmírnění trestu za splnění dalších zákonných důvodů.¹¹⁷

Na druhou stranu oproti české právní úpravě je celkově postavení poškozeného, pokud jde o narovnání, slabší – nemusí být nahrazena celá škody, není nutný jeho souhlas s narovnáním aj. Stačí zde zásadně snaha pachatele narovnání s poškozeným dosáhnout.¹¹⁸ Pro obviněného je německá právní úprava narovnání jednodušší i proto, že není povinen zaplatit peněžitou částku na pomoc obětem trestných činů, resp. na jiné obecně prospěšné účely. Na druhou stranu je zde nutná shoda státního zástupce a soudu ohledně použití tohoto procesního postupu.¹¹⁹ Na rozdíl od české právní úpravy mají německé orgány činné v trestním řízení širší možnosti, jak na TOA ve vztahu k pachateli (obviněnému) reagovat, neboť se v řadě případu nabízí nejen zastavení trestního stíhání, ale TOA se může odrazit i v oblasti sankcionování, když soud má možnost zmírnit trest nebo upustit od potrestání, pokusil-li se pachatel o TOA v řízení o trestném činu, který je ohrožen trestem odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující jeden rok nebo trestem peněžitým s horní hranicí 360 denních sazeb.

Je zajímavé, že ve Spolkové republice Německo se narovnání v praxi realizuje v jednotlivých spolkových zemích *podle různých*

¹¹⁶ Jehle, J.-M. Trestní justice v Německu. Fakta a čísla. Praha: IKSP, 2006, s. 55-57.

¹¹⁷ Smetanová, D. Informace ze semináře konaného ve Spolkové republice Německo na téma „Narovnání mezi pachatelem a poškozeným v trestním řízení“. Trestněprávní revue, 2002, č. 1, s. 30.

¹¹⁸ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha : Leges, 2011, s. 91; Císařová, D., Čížková, J. Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. Trestní právo, 1998, č. 6, s. 10.

¹¹⁹ Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha : Leges, 2011, s. 91.

modelů, což zřejmě souvisí s tím, že vlastní právní úprava vychází z realizace právě modelových projektů narovnání, které se ve spolkových zemích do určité míry lišily.

Např. v *mnichovském modelu* působí jako rozhodci advokáti, které mohou oslovit jednak obviněný, jednak poškozený, případně za zprostředkování státním zastupitelstvím a po podání obžaloby též prostřednictvím soudu. Úspěch či neúspěch narovnání nepředjímá rozhodnutí v trestním řízení, pokud jde o případné využití narovnání, každopádně se však zejména úspěšné narovnání projeví v případně uloženém trestu. *Saský model* je výrazně orientován na oběť trestného činu, *hannoverský model* je zase typický tím, že státní zástupce, pokud zjistí, že daná trestní věc je vhodná pro narovnání, iniciativně zjišťuje postoj obviněného a poškozeného v kooperaci s mediačním pracovníkem. Mediační pracovník se snaží zprostředkovat komunikaci mezi obviněným a poškozeným, a jestliže nakonec dojde mezi těmito dvěma stranami k vzájemné dohodě, sepíše ji a zašle státnímu zastupitelství. Dohoda může být sjednána ještě před samotným zahájením trestního stíhání a obviněný se dobrovolně může podrobit i dalším omezením, jako je např. podstoupení protialkoholní léčby apod. Není-li dohoda dosaženo do 6 měsíců od zahájení vyjednávání, nebo nejsou-li splněny jiné podmínky a narovnání tak není možné, podá státní zástupce obžalobu. V *Karlsruhe* jsou pak obviněný i poškozený obligatorně vyzváni k rozhovoru a k tomu, aby se pokusili uzavřít dohodu o narovnání. Pokud na takovou výzvu nereagují, v řízení se pokračuje.¹²⁰

4.2 Zmier

Ve slovenském trestním právu procesním je narovnání (slov. *zmier*) upraveno v § 220 a násl. trestného poriadku, zák. č. 301/2005 Z. Z (dále jen TP). Okruh trestných činů, o nichž je možno uzavřít

¹²⁰ Smetanová, D. Informace ze semináře konaného ve Spolkové republice Německo na téma „Narovnání mezi pachatelem a poškozeným v trestním řízení“. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 1, s. 30.

narovnání je vymezen obdobně jako v českém trestním řízení, tedy na *přečiny*, ovšem s omezením, že *nesmí jít o přečin, za který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí vyšší než pět*.

Přečinem se dle § 10 odst. 1 trestného zákoníku, zák. č. 300/2005 Z. Z. (dále jen TZ), rozumí

- a) trestný čin spáchaný z nedbalosti nebo
- b) úmyslný trestný čin, za který zákon ve zvláštní části stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let.

Podle § 10 odst. 2 TZ se však o přečin nejedná, pokud je závažnost spáchaného činu nepatrná vzhledem ke způsobu jeho provedení a jeho následky a okolnosti spáchání, míru zavinění a pohnutce pachatele. Slovenské pojetí trestného činu je tak stále formálně-materiální povahy.

Oproti původnímu právní úpravě, která od roku 2002 do konce roku 2005 (od 1. 1. 2006 je účinný nový trestní řád) omezovala použitelnost narovnání jen na úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby odnětí svobody do 3 let a nedbalostní trestné činy s horní hranicí trestní sazby odnětí svobody do 5 let, se tak významně rozšířila aplikační oblast narovnání.¹²¹ To je přitom vnímáno jako nesporné pozitivum rekonstrukce slovenského trestního řízení.¹²²

Kromě stanoveného okruhu trestných činů, které přicházejí v úvahu pro narovnání, upravuje slovenský trestní řád samozřejmě i *další zákonné podmínky* tohoto způsobu vyřízení trestní věci:

¹²¹ Sepeši, P. Úvahy o efektivitě trestného konania v slovenskej republike – hľadanie nástrojov a riešení na jeho časové a ekonomické zefektívnenie cestou zmeny právnej úpravy predsúdneho konania, s. 20. [online]
http://www.ucps.sk/UVAHY_O_EFEKTIVITE_TRESTNEHO_KONANIA_V_SLOVENSKEJ_REPUBLIKE (16. 3. 2014)

¹²² Sepeši, P. Úvahy o efektivitě trestného konania v slovenskej republike – hľadanie nástrojov a riešení na jeho časové a ekonomické zefektívnenie cestou zmeny právnej úpravy predsúdneho konania, s. 5. [online]
http://www.ucps.sk/UVAHY_O_EFEKTIVITE_TRESTNEHO_KONANIA_V_SLOVENSKEJ_REPUBLIKE (16. 3. 2014)

A) Pozitivní vymezení podmínek schválení narovnání (§ 220 odst. 1 TP):

1. souhlas obviněného a poškozeného,
2. prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou odůvodněné pochybnosti o tom, že prohlášení bylo svobodné, vážné a určité,
3. náhrada škody, pokud byla činem způsobena, nebo učinění jiného opatření k její náhradě, nebo jiné odstranění újmy vzniklé trestným činem,
4. složení peněžité částky na účet soudu a v přípravném řízení na účet prokuratury určené konkrétnímu adresátovi na obecně prospěšné účely s tím, že tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti spáchaného trestného činu (z této částky musí alespoň 50 % určit na peněžitou pomoc státu na pomoc obětem trestných činů podle zvláštního zákona - § 224 odst. 2 TP)
5. dostatečnost takového vyřízení trestní věci vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl trestným činem dotčen veřejný zájem, osobu obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

B) Negativní vymezení podmínek schválení narovnání (§ 220 odst. 2 TP):

Narovnání schválit nelze,

1. jestliže trestným činem byla způsobena smrt,
2. je-li vedeno trestní stíhání pro korupci, nebo
3. je vedeno trestní stíhání proti veřejnému činiteli nebo zahraničnímu veřejnému činiteli pro trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem jejich pravomoci a v rámci jejich odpovědnosti.

Jsou-li splněny všechny zákonné podmínky, může být narovnání schváleno. Ke schválení narovnání jej příslušný soud a v přípravném řízení prokurátor.

Před rozhodnutím o schválení narovnání se vyslechne obviněný a poškozený, pokud to vyžadují okolnosti případu (srov. § 221 odst. 1 TP). Zejména jde o to zjistit, zda byla dohoda o narovnání mezi nimi uzavřena dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání. Také je nutné prověřit, jestli obviněný rozumí obsahu obvinění a je si vědom důsledků schválení narovnání. Součástí výslechu musí být přitom prohlášení o spáchání skutku, pro který je stíhán. Toto prohlášení ale stejně jako v českém trestním řízení nemůže být v dalším řízení, pokud by nedošlo ke schválení narovnání, použito jako důkaz (§ 226 TP).

Výslech obviněného a poškozeného tak s ohledem na formulaci zmíněného ustanovení není vždy nezbytně nutný, záleží na okolnostech případu. Nicméně v praxi se k němu zpravidla přistoupí, aby měl soud, resp. prokurátor dostatečný podklad pro samotné rozhodnutí a jeho odůvodněnost.

Rozhodnutí o schválení narovnání má formu usnesení a jeho součástí je i výrok o zastavení trestního stíhání. Musí dále obsahovat popis skutku, jehož se narovnání týká, jeho právní posouzení, obsah narovnání, včetně výše nahrazené škody nebo škody, k jejíž náhradě se obviněný zavázal, nebo jiného opatření k odstranění vzniklé újmy, výši peněžité částky určené na obecně prospěšné účely, včetně uvedení adresáta této částky a uvedení částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestných činů. (§ 223 odst. 1 TP)

Schválení narovnání přichází v úvahu v přípravném řízení i v řízení před soudem. V přípravném řízení činí rozhodnutí, jak bylo řečeno, prokurátor, v řízení před soudem bude rozhodovat zpravidla samosoudce.

Samosoudce může vyřídit věc narovnáním již *po přezkoumání obžaloby* podle § 241 TP. Pokud po podání obžaloby oprávněná osoba navrhla skončení věci narovnáním nebo pokud tato možnost vyplývá

z obsahu spisu, může samosoudce nařídít řízení o narovnání, schválit narovnání a zastavit trestní stíhání (§ 241 odst. 6 TP).

Ke schválení narovnání může dojít také v *hlavním líčení* (§ 282 odst. 3 TP). Soud může schválit narovnání a zastavit trestního stíhání, pokud v hlavním líčení zjistí, že jsou splněné podmínky uvedené v § 220 TP.

Pokud okolnosti odůvodňující schválení narovnání vyjdou najevo *mimo hlavní líčení*, může soud narovnání schválit a trestní stíhání zastavit rozhodnutím mimo hlavní líčení, přičemž tak může učinit jak ve veřejném, tak v neveřejném zasedání.

Z výše uvedeného plyne, že slovenská právní úprava narovnání je velice podobná té české. Lze nicméně nalézt určité rozdíly, které mohou být způsobeny možná i tím, že v České republice došlo k relativně významné novelizaci původních ustanovení o narovnání, když jejich původní znění bylo téměř shodné se slovenskou úpravou, která od přijetí nového trestního řádu v roce 2005 nedoznala v tomto ohledu výraznější změny.

Mezi *nejdůležitější odlišnosti* obou právních úprav patří následující:

Rozdílné je již vymezení okruhu trestných činů, u nichž připadá narovnání v úvahu. Česká i slovenská úprava sice požaduje, aby šlo o přečin (který je v obou zemích definován stejně), ale slovenská zužuje aplikaci ustanovení § 220 a násl. TP horní hranicí trestní sazby odnětí svobody do pěti let, kdežto v českém trestním řízení je možné, aby narovnáním byla vyřízena i věc, kde stíhaným trestným činem je nedbalostní přečin, u něhož je tato horní hranice trestu odnětí svobody vyšší.

Další odlišnost je v povinnosti nahradit škodu poškozenému, neboť z ustanovení § 223 odst. 1 TP vyplývá, že teoreticky nemusí být škoda nahrazena ještě před schválením narovnání, ale postačí, že se k její náhradě obviněný zavázal.

Pokud jde o složení peněžní částky na obecně prospěšné účely, česká právní úprava již počítá jen s určením této částky na peněžitou

pomoc státu obětem trestných činů podle zvláštního zákona, kdežto podle slovenského trestního řádu má obviněný stále možnost určit až 50 % ze složené částky i dalšímu adresátovi na obecně prospěšné účely jiného charakteru.

5. Závěr a návrhy de lege ferenda

Narovnání je i v České republice velice významný procesní institut řazený mezi odklony v trestním řízení. To lze konstatovat i přesto, že jeho praktické využití zaostává za jinými srovnatelnými druhy odklonů, především pak za podmíněným zastavením trestního stíhání.

To je do určité míry i logické, neboť obecně je možné říci, že trestní věc je mnohem častěji vhodnější pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, pro něž jsou celkově „měkčí“ požadavky trestního řádu, než pro schválení narovnáání, které je podmíněno jednak přísnějšími požadavky zákona, jednak případné schválení narovnáání vyžaduje úspěšné mediační jednání mezi obviněným a poškozeným, což nemusí být vždy snadná záležitost. Do procesu narovnáání je tak vždy nutno zapojit i více subjektů. Zatímco pro podmíněné zastavení trestního stíhání v zásadě postačuje při splnění zákonných podmínek vůle soudu a v přípravném řízení státního zástupce a vůle obviněného, který s tímto způsobem vyřízení věci souhlasí, do procesu směřujícího v ideálním případě ke schválení narovnáání, je nutno dále vždy zapojit poškozeného, jehož souhlas s narovnááním je nezbytný. K tomu, aby i poškozený svůj souhlas připojil, je většinou zapotřebí kvalitně vedené mediace mezi poškozeným a pachatelem. Proto jsou kladeny též zvýšené nároky na osobu mediátora, kterým v trestním řízení bude probační úředník, tedy úředník Probační a mediační služby, který má odborné a osobnostní předpoklady k tomu, aby na potřebné úrovni zprostředkoval jednání mezi poškozeným a obviněným a aby při tomto jednání přispěl k oboustranně přijatelné dohodě, samozřejmě za plného zachování své nestrannosti a objektivity. S ohledem na podmínku souhlasu poškozeného s narovnááním je také úkolem mediátora předcházet tomu, aby případně poškozený během mediačního procesu obviněného nevydíral nějakými přehnanými požadavky na kompenzaci způsobené újmy.

Kromě mediačního procesu, který může být náročný pro obě strany, tedy jak pro poškozeného, tak pro obviněného, hrají při narovnání také určitou roli finanční možnosti obviněného. Kromě náhrady škody způsobené trestným činem nebo vydání bezdůvodného obohacení, který obviněný trestným činem získal, případně jiného napravení újmy trestným činem způsobené (které může mít formu i peněžní satisfakce – zejména v případě trestných činů proti osobnostním právům poškozeného), je obviněný rovněž povinen zaplatit určitou peněžní částku na peněžitou pomoc státu obětem trestné činnosti, když je na posouzení příslušného orgánu činného v trestním řízení (soudu či v přípravném řízení státního zástupce), jaká částka je přiměřená závažnosti stíhaného trestného činu, ale také s ohledem na osobní a majetkové poměry obviněného (byť požadavek zohlednění poměrů obviněného pro účely přiměřenosti složené částky není v zákoně výslovně zmíněn, nicméně tyto poměry jsou významné z hlediska celkového posouzení vhodnosti narovnání v dané věci).

Dalším omezením, které ale plyne z podstaty narovnání, je skutečnost, že je možné narovnání schválit jen v trestních věcech, v nichž byla poškozena konkrétní osoba – konkrétní poškozený, s nímž pak má obviněný možnost v rámci mediace sjednat příslušnou dohodu, která je základem pro schválení narovnání. Takové omezení např. u podmíněného zastavení trestního stíhání není, a to již z toho důvodu, že souhlas poškozeného s podmíněným zastavením trestního stíhání není nutný, přestože i zde může proběhnout mediace.

Na druhou stranu má narovnání své nepřehlédnutelné výhody jak pro obviněného, tak pro poškozeného, a taktéž pro orgány činné v trestním řízení, potažmo pro celou společnost. Právní mocí usnesení, kterým bylo schváleno narovnání, pro obviněného trestní věc definitivně končí. Zároveň v důsledku provedené mediace má šanci získat nový náhled na své jednání, kterého se vůči poškozenému dopustil a má tak i příležitost vcítit se do pocitů oběti, což ho v budoucnu může odradit od dalšího páchání trestné činnosti. Krom toho může do procesu narovnání vstupovat bez obav z toho, že souhlasem s mediací a případným narovnáním a svým prohlášením o

spáchání skutku, pro který je stíhán, by dával orgánům činným v trestním řízení do ruky důkaz o své vině, který by byl použitelný v dalším řízení, pokud by ke schválení narovnání nakonec nedošlo.

Význam narovnání pro poškozeného spočívá jednak v tom, že získá kompenzaci za újmu, která mu trestným činem byla způsobena, když ke schválení narovnání by ani nemělo dojít v případě, že by obviněný škodu způsobenou trestným činem již nenahradil, nebo pokud by nevydal poškozenému bezdůvodné obohacení, které trestným činem získal, resp. jestliže by jinak neodčinil újmu způsobenou svým činem poškozenému, popř. by alespoň neučinil kroky, které k takové nápravě škodlivých následků trestného činu povedou. Kromě zájmů poškozeného na napravení následků, které pro něj měl spáchaný trestný čin, může narovnání pro poškozeného znamenat šanci vyrovnat s těmito následky psychicky, zjistit motivaci obviněného a další okolnosti, které k trestnému činu vedly, vysvětlit obviněnému, jak se poškozenému po spáchaném činu změnil případně jeho osobní či pracovní život apod. To může zabránit i nějaké dlouhodobější traumatizaci poškozeného v dalším životě.

Pro orgány činné v trestním řízení je narovnání výhodné především v tom, že jeho schválením trestní věc končí, čímž se urychluje a zefektivňuje trestní řízení, snižují se i materiální náklady, které jsou s trestním řízením, včetně případného vykonávacího řízení spojeny. Také na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání se příslušný orgán nemusí zabývat tím, jak se obviněný chová po právní moci tohoto rozhodnutí, neboť se zde nestanoví žádná zkušební doba.

Úspěšné narovnání je v konečném důsledku prospěšné i pro celou společnost, protože může mít významné speciálně preventivní účinky na pachatele (obviněného), jak o nich byla řeč výše. Veřejnost přitom může být uspokojena tím, že především oběť trestného činu byla odškodněna, a že tak následky spáchaného trestného činu byly napraveny a nastal opět rovnovážný stav ve vztazích jak mezi pachatelem a jeho obětí, tak mezi pachatelem a ostatní společností.

Přes tyto nesporné výhody narovnání není tento typ odklonu vždy přijímán jednoznačně pozitivně, námitky jsou kladeny např. vůči

tomu, že s ohledem na povinnost obviněného složit určitou peněžitou částku na pomoc státu obětem trestné činnosti, je tento procesní postup přístupný spíše majetnějším obviněným. Toto riziko by se dalo v praxi eliminovat tím, že soud a v přípravném řízení státní zástupce budou kromě závažnosti spáchaného činu zvažovat pečlivě i pro účely posuzování přiměřenosti této částky i majetkové a osobní poměry obviněného, přičemž u hůře situovaných obviněných by jako přiměřenou posoudili i relativně nízkou částku. De lege ferenda by bylo možné také uvažovat o doplnění podmínek schválení narovnání např. o alternativu složení této peněžité částky dobrovolným odpracováním určitého počtu hodin obecně prospěšných prací.

Z hlediska možných změn v právní úpravě narovnání a souvisejících ustanovení by bylo možné se též inspirovat např. v německém trestním právu, kde má narovnání hmotněprávní charakter (což by ale dle mého názoru nebylo zapotřebí v českém trestním právu zavádět) s možnými důsledky jak v hmotném, tak procesním právu. Bylo by možno například výslovně začlenit absolvování mediace pachatele s poškozeným (pokud by taková mediace samozřejmě nevedla k narovnání nebo jinému typu odklonu), mezi okolnosti polehčující při ukládání trestu, případně jako jeden z důvodů upuštění od potrestání nebo mimořádného snížení trestu odnětí svobody. Nicméně i dnes lze tuto skutečnost v konkrétním případě vzít za okolnost polehčující, zejména pokud pachatel též odstranil škodlivé následky trestného činu nebo dobrovolně nahradil způsobenou škodu [srov. § 41 písm. j) TrZ], případně též svého činu litoval [srov. § 41 písm. n) TrZ], a vzhledem k poměrně obecné formulaci ustanovení § 46 odst. 1, § 48 odst. 1 a § 58 odst. 1 TrZ je také v konkrétní věci s přihlédnutím k absolvované mediaci a dalším okolnostem případu rozhodnout o upuštění od potrestání, podmíněném upuštění od potrestání s dohledem nebo o mimořádném snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici stanovené trestní sazby.

Seznam použité literatury:

Monografie, učebnice, komentáře, sborníky

Bazemore, G. - Umbreit, M.: Restorative Justice and Citizen Involvement in the Response to Youth Crime. Community Justice Institut, Florida, Atlantic, University, 1999.

Císařová, D., Fenyk, J., Grívna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha : ASPI, 2008.

Doubravová, D. a kol. Příručka pro probaci a mediaci. Praha : SPJ, 2001.

Gavrielides, T. Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy. Helsinki : HEUNI 2007.

Jehle, J.-M. Trestní justice v Německu. Fakta a čísla. Praha: IKSP, 2006.

Karabec, Z. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003.

Matula, V. Narovnání jako nový institut českého trestního práva procesního. Praha: Univerzita Karlova, 1998.

Restorative Justice Handbook (Statement submitted by the Alliance of Non – governmental Organizations in Crime Prevention and Criminal Justice. Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Vienna, 10-17 April 2000.

Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J. Výzkum institutu narovnání. Praha: IKSP, 1999.

Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha : IKSP, 2009.

Rozum, J., Kotulan, P., Luptáková, M., Scheinost, M., Tomášek, J., Špejr, M. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha : IKSP, 2010.

Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000.

Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.

Šámal, P. Musil, J., Kuchta J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013

Ščerba, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha : Leges, 2011.

Ščerba, F. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012.

Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010.

Victim – Offender Mediation in Europe: Making restorative Justice Works. Leuven: Leuven University Press, 2000.

Odborné stati

Císařová, D., Čížková, J. Několik poznámek o otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. *Trestní právo*, 1998.

Fuchsová, J., Puchala, M. Podmienečné zastavenie trestného stíhania a zmier c/a prezumpcia nevinny [online] <http://www.puchalla.sk/papers/podmienečne-zastavenie-trestného-stíhania-a-zmier-contra-prezumpcia-nevinny.pdf> (16. 3. 2014)

Groenhuijsen, M. Victim – offender mediation: legal and procedural safeguards. Experiments and legislation on some European jurisdictions. In: *Victim – Offender Mediation in Europe: Making restorative Justice Works*. Leuven: Leuven University Press, 2000.

Karabec, Z. Koncept restorativní justice. In: Karabec, Z. *Restorativní justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003.

Kerner, H.-J., Hartmann, A., Lenz, S. Auswertung der bundesweiten Täter-Opfer-Ausgleichs-Statistik für den Zehnjahreszeitraums 1992 bis 2002. Berlin : Bundesministerium der Justiz, 2005, s. I. [online] http://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/pdfs/TOA_in_der_Entwicklung.pdf?__blob=publicationFile (10. 3. 2014)

Kocina, J. Narovnání v trestním řízení. *Dny práva – 2010 – Days of law*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [online] <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> (12.2.2014)

Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*, 2008, č. 1.

Pipek, J. Oficiální nebo dalekosáhle privatizované trestní řízení. *Právník*, 2000, č. 12.

Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A. K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. *Trestní právo*, 1997, č. 2.

Rozum, J. Činnosti probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In: Karabec, Z. *Restorativní justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003. [online] <https://www.pmscr.cz/odborne-cinnosti/> (10. 12. 2013)

Sepeši, P. Úvahy o efektívite trestného konania v slovenskej republike – hľadanie nástrojov a riešení na jeho časové a ekonomické zefektívnenie cestou zmeny právnej úpravy predsúdneho konania, s. 20. [online] http://www.ucps.sk/UVAHY_O_EFEKTIVITE_TRESTNEHO_KONANIA_V_SLOVENSKEJ_REPUBLIKE (16. 3. 2014)

Smetanová, D. Informace ze semináře konaného ve Spolkové republice Německo na téma „Narovnání mezi pachatelem a poškozeným v trestním řízení“. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 1.

Sotolář, A. K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2004.

Teryngel, J. K institutu dohody o vině a trestu v trestním řádu. *Trestní právo*, 2013, č. 3.

Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In: Karabec, Z. Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003.

Vantuch, P. K možnostem sjednání dohody o vině a trestu. Trestní právo, 2012, č. 12.

Täter-Opfer-Ausgleich erklärt. [online] <http://taeter-opfer-ausgleich.de/erklart> (13. 3. 2014)

Täter-Opfer-Ausgleich: Versöhnen statt strafen? [online] <http://www.gangway.de/gangway.asp?cat1id=6&cat2id=417&cat3id=&DocID=83&client=gangway> (17. 3. 2014)

Závěry z 1. Mezinárodní konference o restorativní justici pro mladistvé. Belgie, Leuven, květen 1997.

Judikatura

Rozh. č. 46/1999 Sb. rozh. tr.

Rozh. č. 57/2006 Sb. rozh. tr.

Rozh. č. 47/1996 Sb. rozh. tr.

TR NS 40/2007-T 1037

Právní předpisy

Zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zák. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Zák. č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník)

Strafprozessordnung (německý trestní řád)

Jugendgerichtsgesetz (německý zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zák. č. 300/2005 Z. Z., trestný zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zák. č. 301/2005 Z. Z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

Ostatní

Statistiky Ministerstva spravedlnosti: <http://cslav.justice.cz/InfoData>

<https://www.pmscr.cz/odborne-cinnosti/>

Resumé

Tato diplomová práce se zabývá problematikou institutu narovnání, a to v kontextu s dalšími odklony v trestním řízení, zejména pak ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání. Z dalších odklonů, kterým je v práci věnována pozornost, lze zmínit podmíněné upuštění od podání návrhu na potrestání, dohodu o vině a trestu a u mladistvých odstoupení od trestního stíhání. Mezi odklony je řazen též trestní příkaz.

Kromě základního vymezení jednotlivých druhů odklonů je hlavní důraz v práci kladen na rozbor jednotlivých zákonných podmínek schválení narovnání v českém trestním řízení, a to v komparaci s podmíněným zastavením trestního stíhání, dále pak na význam mediace a činnosti Probační a mediační služby v procesu vedoucím k narovnání.

Práce se též zabývá srovnáním české právní úpravy narovnání s vybranými zahraničními úpravami, konkrétně s německou a slovenskou právní úpravou.

V závěru a návrzích *de lege ferenda* jsou zmíněny některé možnosti doplnění platné právní úpravy narovnání v České republice, které by mohly případně též přispět ke zvýšení počtu schválených narovnání, neboť současné využití tohoto institutu v praxi není příliš velké.

Summary

This thesis deals with the institution of settlement, in the context of other diversions in criminal proceedings, especially in comparison with a conditional suspension of criminal prosecution. Among other diversions, which are given to the work, it is possible to mention conditional discharge of petition to punish, an agreement on guilt and punishment and in juvenile criminal law withdrawal from prosecution. Between diversions we can also rank a criminal order.

In addition to the basic definition of particular kinds of diversions is the main focus of the work given to the analysis of specific statutory conditions of approval of the settlement in the Czech criminal proceedings, in comparison with conditional suspension of criminal prosecution, as well as the importance of mediation and the Probation and Mediation Service in the process leading to the settlement.

The work also deals with a comparison of Czech legislation with selected foreign settlement arrangements, in particular with the German and Slovak legislation.

In conclusion and proposals of future legislation there are mentioned some possibilities to complement the current legislation of the settlement in the Czech Republic that could possibly also contribute to an increase in the number of approved settlement, as the current use of this concept in practice is not too large.